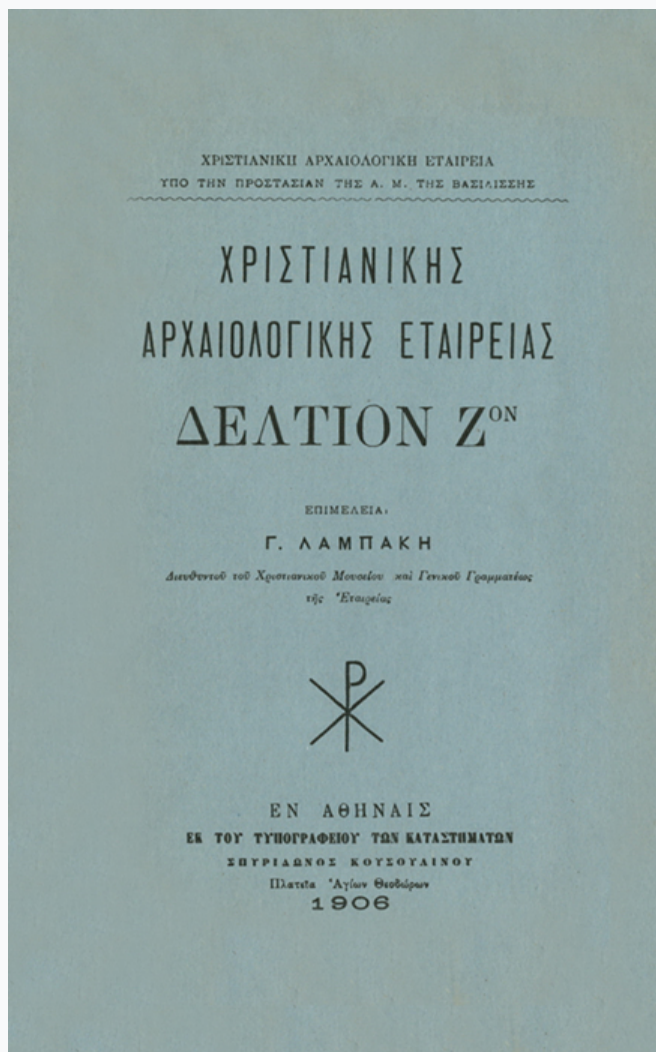

Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας

Τόμ. 7 (1906)

Δελτίον ΧΑΕ 7 (1906), Περίοδος Α'

Ανακοινώσεις εν τω Αθήνησι συγκροτηθέντι Α΄ Διεθνεί Αρχαιολογικῷ Συνέδριω εν τη Αιθούσῃ της Ακαδημίας περί των εν Μήλω Χριστιανικῶν Κατακομβῶν, του εν αὐτῇ Βαπτιστηρίου και ἐτέρων Χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων, περί διακρίσεως των ὄρων Βυζαντινῆ Αρχαιολογία κα

Γεώργιος ΛΑΜΠΑΚΗΣ

doi: [10.12681/dchae.1623](https://doi.org/10.12681/dchae.1623)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΛΑΜΠΑΚΗΣ Γ. (2013). Ανακοινώσεις εν τω Αθήνησι συγκροτηθέντι Α΄ Διεθνεί Αρχαιολογικῷ Συνέδριω εν τη Αιθούσῃ της Ακαδημίας περί των εν Μήλω Χριστιανικῶν Κατακομβῶν, του εν αὐτῇ Βαπτιστηρίου και ἐτέρων Χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων, περί διακρίσεως των ὄρων Βυζαντινῆ Αρχαιολογία κα. *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας*, 7, 29–62. <https://doi.org/10.12681/dchae.1623>

ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΧΡΗΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Ανακοινώσεις εν τω Αθήνησι συγκροτηθέντι Α'
Διεθνεί Αρχαιολογικώ Συνέδριω εν τη Αιθούση της
Ακαδημίας περί των εν Μήλω Χριστιανικών
Κατακομβών, του εν αυτή Βαπτιστηρίου και ετέρων
Χριστιανικών αρχαιοτήτων, περί διακρίσεως των
όρων Βυζαντινή Αρχαιολογία και Βυζαντινή τέχνη
και των όρων Χριστιανική Αρχαιολογία και
Χριστιανική τέχνη

Γεώργιος ΛΑΜΠΑΚΗΣ

Γ. ΛΑΜΠΑΚΗ

Υφηγητοῦ τῆς Χριστιαν. Ἀρχαιολογίας καὶ Διευθυντοῦ τοῦ Χριστιαν. Μουσείου

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ

ΕΝ Τῷ ΑΘΗΝΗΣΙ ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΕΝΤΙ Α ΔΙΕΘΝΕΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚῷ ΣΥΝΕΔΡΙῳ

Συνεδρία τῆς $\frac{29 \text{ Μαρτίου}}{11 \text{ Ἀπριλίου}}$ 1905 (1)

ΕΝ Τῃ Αἰθοῦσῃ τῆς Ακαδημίας

Ι

Περὶ τῶν ἐν Μήλῳ Χριστιανικῶν Κατακομβῶν,
τοῦ ἐν αὐτῇ Βαπτιστηρίου καὶ ἐτέρων
Χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων.

Α . Κατακόμβαι καὶ Βαπτιστήριον Μήλου.

ὡς ἐν Μήλῳ κατακόμβας, περὶ τὰ τέλη τοῦ 1843 ἀνακαλυφθείσας, πρῶτος περιέγραψεν ὁ Γερμανὸς ἀρχαιολόγος Ross (2).

Τῶν κατακομβῶν τούτων, ὧν οὐδεμία μέχρι τοῦδε ἐδημοσιεύθη ἀρχιτεκτονικῇ κάτοψις, ἤδη παρουσιάζω

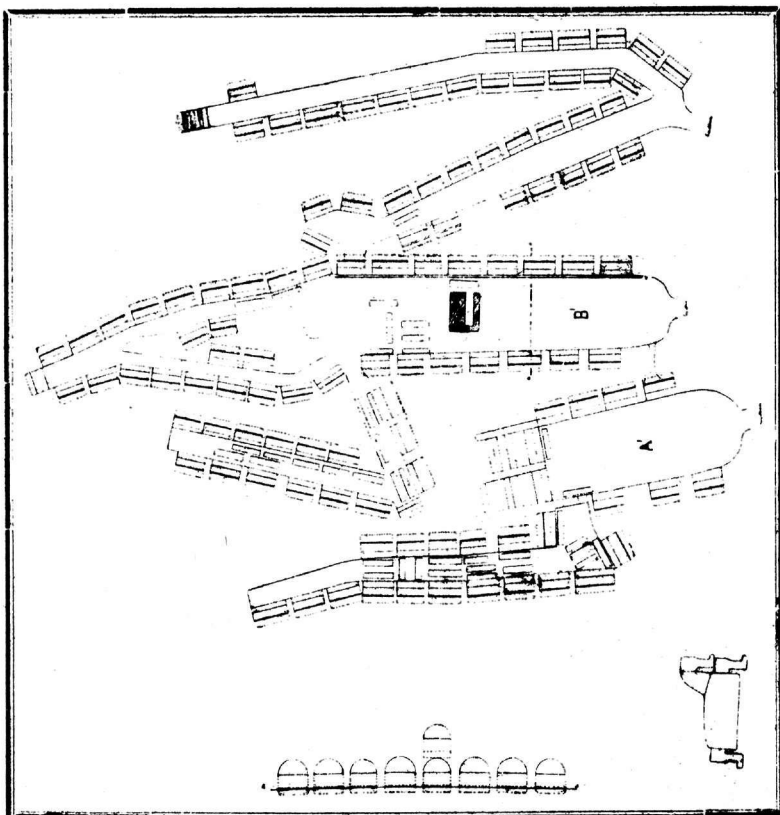
(1) Comptes Rendus σελ. 312—316.

(2) Ross. Reisen auf den Griechischen Inseln III. 1845. σελ. 145.

ὕμιν τοιαύτην ἐπὶ τοῦ Ἰταλοῦ μηχανικοῦ κ. Roncan καταμε-
τρηθεῖσαν (Εἰκ. 1). ⁽¹⁾

ΒΟΡΡΑΣ

Εἰκὼν 1.

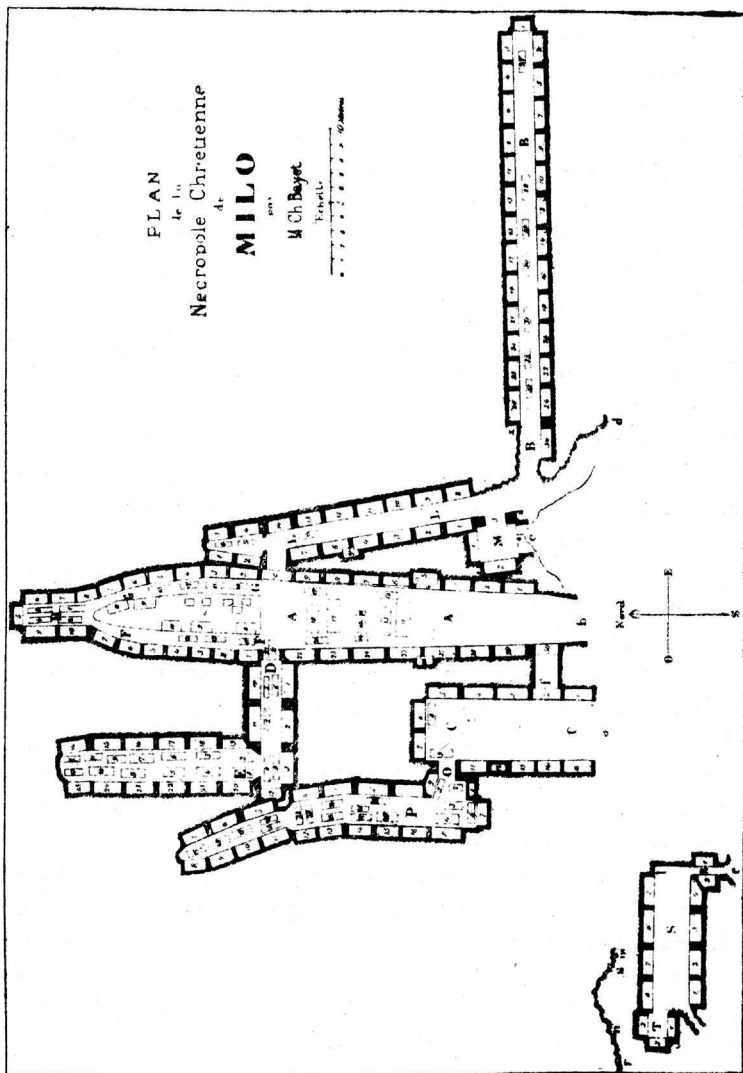
Ἀρχιτεκτονικὴ κάτοψις τῶν κατακομδῶν τῆς Μύλου
κατὰ τὸν Α. Roncan.

(1) Ὁρθῶς παρετήρησεν ἡμῖν ὁ κ. Λάμπρος, ὅτι ἤδη ὁ κ. Bayet εἶχε δημοσιεύσῃ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τούτων κάτοψιν (Comptes Rendus σελ. 316), ὅπερ ὁμολογοῦμεν ὅτι ἠγνοοῦμεν. Ὁμολογοῦμεν ὅμως συγχρόνως ὅτι ἐν πολλοῖς κατ' ἀρχὴν ἐπιδιώκομεν τὴν ἄνοιαν ταύτην, ὅπως ὅλως πρωτοτύπως καὶ ἀνεπηρέαστως ἐργαζώμεθα εἰς τὰς μελέτας καὶ τὰ συμπέρασματα ἡμῶν καὶ ἰδιαζόντως χαίρομεν διὰ τὴν ἄνοιαν ταύτην ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ· διότι ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Bayet δημοσιευθεῖσα ἀρχιτεκτονικὴ κάτοψις (Bull. Cor. Hell. 1878. σελ. 347 pl. XX.) εἶναι ὅλως διάφορος τῆς ἡμετέρας, ἀφοῦ μάλιστα βραχίων ὀλόκληρος παρὰ

Αἱ κατακόμβαι αὗται διαιροῦνται εἰς δύο μέρη διὰ μιᾶς στενῆς διόδου συγκοινοῦσαι.

τῷ κ. Βαγεί τίθεται διευθυνομένης εὐθὺς πρὸς Ἀνατολὰς, ἐνῶ κατὰ τὸ ἡμέτερον σχέδιον οὗτος (ὁ τελευταῖος δεξιᾶ τῶ ὄρωντι) κάμπτων καταυθύνεται πρὸς Βορρᾶν. (Εἶκ. 2).

ΒΟΡΡΑΣ

Εἶκόν 2.

Ἀρχιτεκτονικὴ κάτοψις τῶν κατακομῶν τῆς Μήλου κατὰ τὸν Βαγεί.

Ταύτας ἀπὸ τῶν ἐν αὐταῖς περισωθεισῶν ἐπιγραφῶν, τὴν μὲν Α', ὀνομάσαμεν **Κατακόμβην τοῦ Μήλωνος**, τὴν δὲ Β', τὴν καὶ **μεγαλητέραν, Κατακόμβην τῶν πρεσβυτέρων**.

Τὴν ἐκπόνησιν τοῦ ἡμετέρου σχεδιογραφήματος ὀφείλομεν εἰς τὸ ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης εὐγενὲς ἐνδιαφέρον τοῦ ἰταλοῦ μηχανικοῦ κ. Roncan, ὅστις μικρὸν πρὸ τῆς συγκλήσεως τοῦ ἀρχαιολογικοῦ συνεδρίου ἐρωτηθεὶς περὶ τῆς ἀκριθείας τῆς ἀρχιτεκτονικῆς κατόψεως τῶν Κατακομβῶν τηλεγραφικῶς ἐπέβεβαίωσε ταύτην. Ἐπειδὴ δὲ ὁ κ. Λάμπρος ἀρχόμενος τῆς πρὸς ἡμᾶς παρατηρήσεως ταύτης ἐδήλωσεν ὅτι ἐξ ἠθικῶν ἐλατηρίων κινούμενος πρᾶττει τοῦτο, ἐπιθυμῶν νὰ ἀποδίδῃται ἐκάστῳ τὸ δίκαιον, ἄπορον πῶς ἐν τῇ Ἱστορίᾳ αὐτοῦ (τόμ. Α'. 1898. σελ. 374.) παραλαμβάνων ἐκ τῆς ἡμετέρας συγγραφῆς (Χριστ. Ἀρχαιολογία τῆς Μονῆς Δαφνίου 1889. σελ. 128) τὴν εἰκόνα τοῦ Παντοκράτορος τῆς Μονῆς Δαφνίου, ὡς οὗτος ἐτώζετο μέχρι τῆς πρωΐας τῆς 10 Ἰανουαρίου 1889· καὶ ἐν τῷ Ε'. αὐτοῦ τόμῳ 1902 σελ. 224, 535 παραλαμβάνων ἐκ τοῦ κ. Millet (Mosaïques de Daphni. Adoration des Mages—Anastacis 1896. pl. XXV καὶ le Monastère de Daphnie 1899 pl. XVII) τὴν Ἀνάστασιν, δὲν ἀποδίδει καὶ ἡμῖν τὸ δίκαιον, ἀναφέρων ὅτι αὐταὶ εἰσὶν αἱ ἐργασίαι ἡμῶν ;

Χάριν ἀκριθείας δὲ λέγομεν ὅτι ἐν μὲν τῷ Ἀρχαιολογικῷ Συνεδρίῳ ὁ κ. Λάμπρος εἶπεν ὅτι τὸ πρῶτον ἡ ἀρχιτεκτονικὴ κάτοψις τῶν Κατακομβῶν Μήλου ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ κ. Bayet (καὶ παρέπεμψεν ἡμᾶς εἰς τὴν Ἱστορίαν αὐτοῦ) ἐν τοῖς Πρακτικοῖς ὅμως (σ. 316) ἀναφέρεται ὅτι τὴν πρώτην ἀρχιτεκτονικὴν κάτοψιν τῶν Κατακομβῶν Μήλου ὀφείλομεν εἰς τὸν Mnsgr. Duchesne· ὅσον δ' ἀφορᾷ περὶ τῆς καταφατικῆς ἀπαντήσεως, περὶ ἧς ὁ κ. Λάμπρος ποιεῖται λόγον ἐν τοῖς Πρακτικοῖς (σελ. 316) ὅτι δηλονότι ἐρωτηθέντες διεβεβαιώσαμεν διαφόρους ἐποχῆς. ἐπιτεθεμένους τάφους, φαίνεται ὅτι ἡμεῖς δὲν ἀντελήφθημεν καλῶς.

Ἡ γνώμη ἡμῶν εἶναι ὅτι ὅλοι οἱ τάφοι εἶναι μιᾶς ἐποχῆς, τοῦλάχιστον ἡ τέχνη ἐν τε τῇ ἐκσκαφῇ καὶ τῇ διακοσμήσει εἶναι ἐντελῶς μία. Ἡμεῖς ἐξελάβομεν ὅτι ὁ κ. Λάμπρος ἐπεθύμει νὰ μάθῃ ἐὰν ὑπάρχωσιν ἐν ταῖς Κατακόμβαις τάφοι ἄθικτοι, ὅπερ διεβεβαιώσαμεν διηγηθέντες ὅτι ἤδη ἐνώπιον ἡμῶν ἐν τῇ εἰσόδῳ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἠνεψύχθη τοιοῦτος, ἐφ' οὗ ὅμως οὐδὲν ἕτερον εὑρομεν εἰμὴ πῆλινον λύχρον· πιθανῶς καὶ ὁ τάφος νὰ εἶχε συληθῇ· ἐπιτόπιοι ὅμως χωρικοί, καλῶς καὶ περὶ τῶν Κατακομβῶν τούτων γινώσκοντες μὲ διαβεβαιοῦσι ὅτι εὑρῆνται ἔτι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τάφοι ἄθικτοι, ὡς καὶ ἄλλαι ἐν τῇ νήσῳ Κατακόμβαι· περὶ τῶν ζητημάτων ὅμως τούτων τὸ κῦρος καὶ τὸν λόγον γνωστὸν ὅτι ἔχει μόνον ἡ σκαπάνη.

Ἐν τῷ C. I. G. ἐδημοσιεύθησαν τρεῖς ἐκ τῶν κατακομβῶν τούτων ἐπιγραφαὶ (ἀριθ. 9288—9290).

Ὁ πρῶτος σίγχος τῆς ὑπ' ἀριθ. 9289 ἐπιγραφῆς ἀνεγνώσθη :

«(ΕΝΤΑΥΘΑ) ΚΕΙΤΑΙ ΣΤΕ(ΦΑΝΟΣ Ο Τ)ΟΥ
ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ (ΜΗΛ)ΩΝΟΣ»*

Ἡμεῖς ἀνέγνωμεν :

«ΔΟΔΙ (=ὄδε) ΚΕΙΤΑΙ ΣΤΕΦΑΝΙΣ Η ΤΟΥ
ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ ΜΗΛΩΝΟΣ».

Ἐπομένως δὲν πρόκειται περὶ **Στεφάνου** πρεσβυτέρου ἀλλὰ περὶ **Στεφανίδος**⁽¹⁾ θυγατρὸς **Μήλωνος** τοῦ πρεσβυτέρου, ἐξ οὗ καὶ τὴν κατακόμβην ταύτην ὀνομάσαμεν. Ἀπὸ τῆς ἐν τῇ μεγάλῃ δὲ κατακόμβῃ ἐπιγραφῆς «**Οἱ πρεσβύτεροι κλ.**» (C. I. G. n. 9288) νῦν διεσώθησαν μόνον τὰ διὰ κεφαλαίων σημειούμενα γράμματα ταῦτα.

ενκῶ (=ἐν Κυρίῳ)

οιπρεσβοιτεροι οι πασηςμνημησαξειοιασκληπικ
καιελπιζωνκεασκληπισδετες⁽²⁾ ΚΕΑΓΑΛΙΑΣΙΣ
διακονοσκαιευτυχιαπαρθενενυσασακεκκλαυδιανη
παρθενενυσασακαιευτυχιαητιουτωνμητηρ
ενθακειντεκαιεπιγεμιτοθη κιοντουτο
ενορκιζωμαστονωδεεφεσιωταανγγελον
μητιςποτειτολμηενθαδετινακαταθεσθε
ιησουχρεισιτεβοηθειτωγραφαντιπανοικι

Ἀπὸ ταύτης δὲ πληροφορούμεθα ὅτι ἐν Μήλῳ ἱπῆρχον τὰ τάγματα τῶν παρθένων καὶ Διακονισσῶν τῆς πρωτοτόνου ἐκκλησίας, περὶ ὧν ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ ὀμιλεῖ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος. (Ρωμ. ισ'. 1). Πολλοὶ τάφοι εἰσὶ δίσωμοι, τρισώμοι καὶ τετράσωμοι (*locus bisomus, trisomus, quadrisomus*)⁽³⁾.

(1) Στεφανὶς Μάρτυς Νοεμβρίου 11.

(2) δ ε τ ε ς — δ ε [ύ] τ ε [ρ σ] ς κατὰ τὸ C. I. G.

(3) Schultze, Die Katakomben σελ. 73.

Ἐν υἱοῖς τούτων ἀνέγνωμεν τὸ ἱερὸν μονόγραμμα καὶ τὸ Α καὶ Ω τῆς Ἀποκαλύψεως.

Αἱ ἐπιγραφαὶ καὶ αἱ ἐπὶ τῶν τάφων διακοσμήσεις ἅπασαι εἰσὶν ἐξ ἐρυθροῦ χρώματος τοῦ ἐν Μήλω ὀρυττομένου μίλτου ⁽¹⁾:

Ἐν μέτρον ὑπὸ τὸ ἔδαφος, ἅμα τῇ εἰσόδῳ, ἀνεύρομεν τάφον ἄθικτον, ἐξ οὗ δῆλον ὅτι εἰς τὸ βᾶθος τοῦτο πρέπει νὰ ζητηθῶσι νέοι τάφοι.

Αἱ κατακόμβαι αὗται, ὡς δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν τιμὴν καὶ περίεμενον τῆς Χριστιανικῆς Ἑλλάδος κόσμημα, εἰσὶν ἔργα τῶν τριῶν πρώτων αἰώνων.

Περὶ ταύτας εὐρηγναι πολλὰ τρύπαι (εἰσοδοὶ ὑπογείων τάφων), ἐξ ὧν καὶ τὸ χωρίον, ὑφ' ὃ αἱ κατακόμβαι αὗται, καλεῖται **Τρυπητή.**

Ἐχομεν ἐνδείξεις ὅτι περὶ ταύτας, καὶ ἀλλαχοῦ τῆς νήσου καὶ ἕτεροι ὑπάρχουσι χριστιανικαὶ κατακόμβαι ⁽²⁾.

Β. Τὸ Βαπτιστήριον.

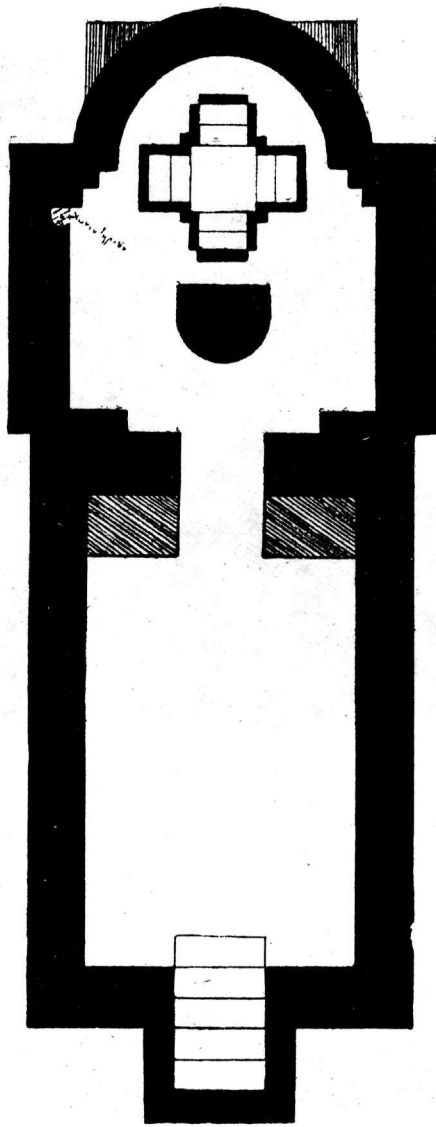
Ὡραν δὲ μακρὰν τοῦ Ἀδάμαντος πρὸς νότον τῆς νήσου, εἰς θέσιν «Κῆπος» ἀνεύρομεν ἐν σχήματι σταυροῦ ἀρχαῖον χριστιανικὸν Βαπτιστήριον (εἰκ. 3. 4. 5.) πρὸς τὸ ἐν Πάρῳ προσομοιάζον (εἰκ. 6. 7.) ⁽³⁾.

⁽¹⁾ Τοιοῦτου μίλτου τεμάχιον ἐπεδείχθη ἕτερον δὲ τεμάχιον καταθέσαμεν ἐν τῷ Χριστιαν. Μουσεῖῳ ὑπ' ἀριθ. 4768

⁽²⁾ Ἐνταῦθα ὑπεδείξαμεν οὐ μόνον τὴν ἀρχιτεκτονικὴν κάτοψιν τῶν κατακομβῶν τούτων ἀλλὰ καὶ πολλὰς φωτογραφίας τοῦ τε ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ τῶν κατακομβῶν ληφθεῖσας ὑφ' ἡμῶν, ὡς ὁ ἐπιθυμῶν δύναται νὰ ἴδῃ ἐν τῷ Χριστιανικῷ Μουσεῖῳ ὑπ' ἀριθ. 5259—5267.

⁽³⁾ Τοιαῦτα ἐν σχήματι σταυροῦ μαρμάρινα βαπτιστήρια εἶδομεν ἐν Βηθλεέμ, (Βενιαμὴν σελ. 303. τὴν ἐπιγραφὴν τούτου ἐδημοσιεύσαμεν ἐν τῇ «Νέα Σιών» 1905. τεύχ. δ'. σελ. 550.), ἐν Βυζαντίῳ παρὰ τὰς Βλαχέρνας, (Αἰθὰν - Σεράϊ), ὅπερ δημοσιεύομεν ὧδε κατὰ σχεδιογράφησιν τοῦ φιλομούστου ζωγράφου κ. Δ. Τρυφίδου (ὡσαύτως σχεδιογράφημα τούτου εὐγενῶς ἔπεμψεν ἡμῖν ὁ μηχανικὸς κ. Α. Καλαμιδάς, ὅπερ

Εἶκὼν 3.

Ἀρχιτεκτονικὴ κάτοψις τοῦ ἐν Μήλω
βαπτιστηρίου.

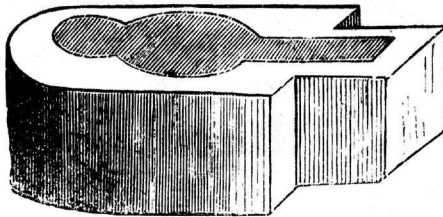
Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ γαῦ καὶ ἐγγύτατα τοῦ Βαπτιστηρίου εὑρηται

Εἰκὼν 4.

Τὸ Βαπτιστήριον τῆς Μάλου.

κατεθέστανεν ὑπ' ἀριθ. 4031), καὶ μονόλιθον τοιοῦτον ἐν τῇ ἀλλῇ τοῦ Ἐθνικοῦ Ὁθωμανικοῦ Μουσείου, προερχόμενον ἐκ τοῦ Mosquée de Zeinper

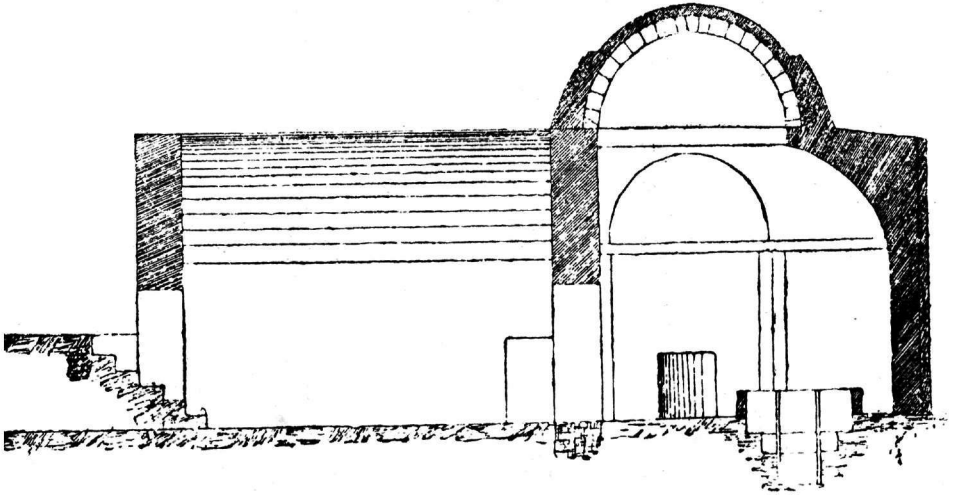
Μαρμάρινον Βαπτιστήριον ἐν Βυζαντίῳ παρὰ τὰς Βλαχένας (Ἀϊδάν-Σεράϊ), κατὰ σχεδιογράφησιν τοῦ κ. Δ. Τρυφίδου.

ἄμβων (ἕψ. 0,77), ἐφ' οὗ ἀνοβαίνων ὁ πρεσβύτερος ἐτέλει τὸ ἅγιον Βάπτισμα⁽¹⁾. Ἐπ' αὐτοῦ ἀνέγνωμεν

† ΑΓΙΕ ΘΕΟΔΩΦΕ ΦΡΟΝΤΙΖΕ ΗΜΩΝ

Γ'. "Ἐτεραι χριστιανικαὶ ἀρχαιότητες (2)

"Ἐτεραι μεγίστης ἀξίας χριστιανικαὶ ἀρχαιότητες, ἅς λεπτομερῶς ἐσποιδάσομεν, καὶ ἅς ἐν γενικωτάταις γραμμαῖς ἀνακαιοῦμεν εἰσὶ

Εἰκὼν 5.

Τὸ Βαπτιστήριον τῆς Μάλου (διατομὴ κατὰ μῆκος).

Sultan à Souk Tsesimé, ὡς ἐπληροφόρησεν ἡμᾶς ὁ ἐγκριτος καὶ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα τιμῶν καθηγητῆς κ. Μυστακίδης.

Τοιοῦτον εὑρέθη κατὰ Μάρτιον τοῦ 1885 καὶ ἐν Μαρμορακῇ (ἐν τῷ ἀρχαίῳ Φύκῳ) τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὅπερ ὁ δούξ τοῦ Ἐδιμβούργου ἀγοράσας μετέφερεν εἰς Ἀγγλίαν, καὶ οὐ εἰκόνα ἰδὲ ἐν τῷ «Ἀστέρι τῆς Ἀνατολῆς» 4 Μαΐου 1885.

(1) Τοῦτο ἐν τῷ βαπτιστηρίῳ τῆς Πάρου ἐτέλει ἀναβαίνων ἐπὶ τοῦ ἐν μέσῳ αὐτοῦ κίονος. (Ἱερὰ νησίς. Insula sacra) πρὸλ. Χριστ. Ἄρχ. Ἐταιρ. Δελτ. Α' σελ. 111. πρὸλ. καὶ Lampakis, Mémoire σελ. 8 fig 4.

(2) Μὴ ἐπαρκεσάσης τῆς ὥρας ἐν τῇ Συνεδρίᾳ τῆς

9 Μαρτίου
11 Ἀπριλίου

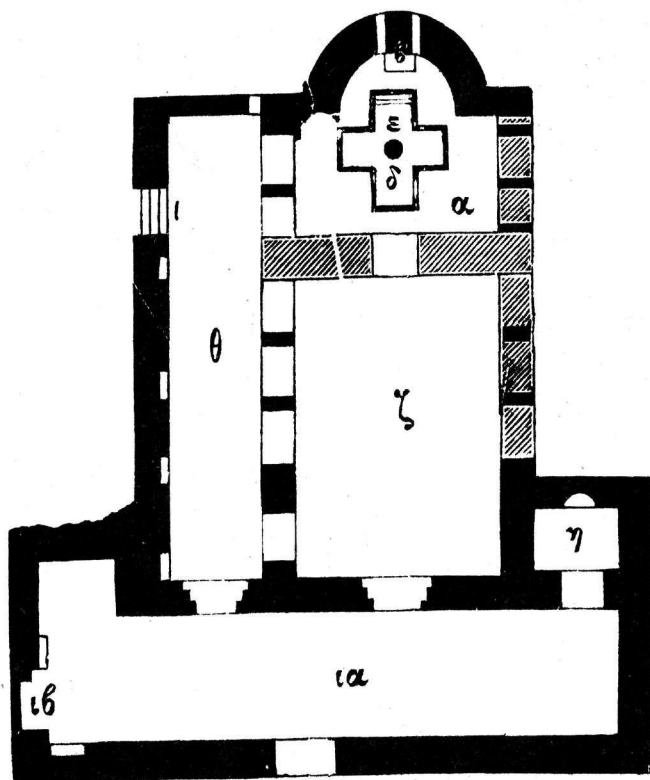
 τὴν συνέλειαν τῶν ἀνακαιοῦσεων τούτων ἐποιητάμεθα ἐν τῇ συνεδρίᾳ τῆς

31 Μαρτίου
12 Ἀπριλίου

 (Comptes Rendus σελ. 318).

1ον Τὰ ξρεΐπια τῶν Φιλίππων, ἔνθα ὁ Παῦλος ἐβάπτισε τὴν πρώ-
την χριστιανὴν τῆς Εὐρώπης Λυδίαν τὴν πορφυροπώλιδα, (ἐπίδει-
ξις τῆς τοπογραφίας τούτων, ὡς ταύτην κατ' Ἀύγουστον τοῦ
1902 ἠδινῆθημεν νὰ σημειώσωμεν ὄρα τοπογραφικὸν πίνακα).

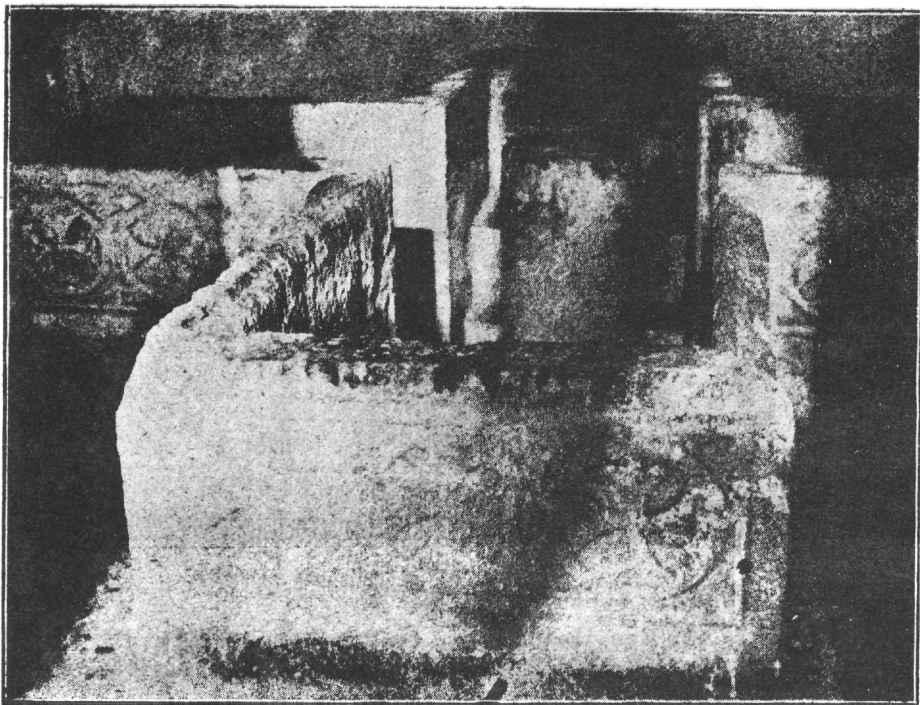

Εἰκὼν 6.

Ἀρχιτεκτονικὴ κάτοψις τοῦ Βαπτιστηρίου τῆς Πάρου.

Ἐν τῷ τοπογραφικῷ τούτῳ χάρτι σημειοῦμεν τὰς **Κοννί-
δας** (εἰκ. 8), ἐπὶ τῶν ὑδάτων τῶν ὁποίων ὁ Ἀπόστολος ἐβά-
πτισε τὴν ἱερὰν Λυδίαν, τὴν ὑψηλὰ ἐπὶ τοῦ λόφου τῶν Φιλίππων
Ἀκρόπολιν, ἔνθα ὁ λαὸς τίθησι τὴν φυλακὴν τοῦ Παύλου, τὸ ἐπὶ
λόφου ἀρχαῖον θέατρον, τὰ ξρεΐπια τῶν Φιλίππων, τὸν ὑπόγειον

χριστιανικὸν ναὸν, (φωτ. ἀπότ. 3406), τὴν Ρωμαϊκὴν ἀψίδα
(φωτ. ἀπότ. 3408, 3409, εἰκ. 9), ἣς πιθανῶς ἀποτελεῖ μέ-
ρος τῆς ἐν τῇ ἀγορᾷ οἰκίας τῶν Στρατηγῶν (Πρόξ. 15'. 19), τὴν

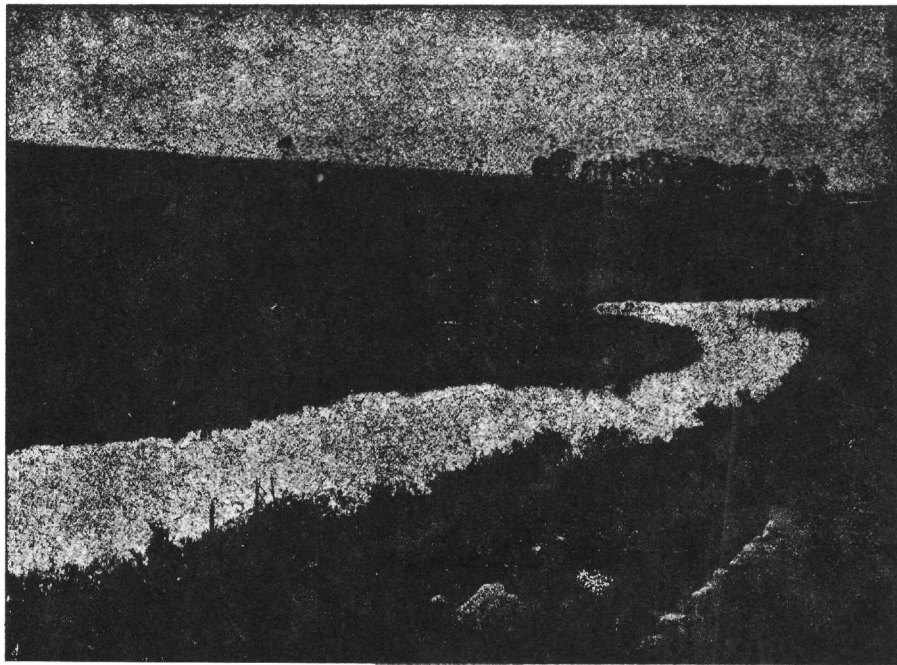
Εἰκὼν 7.

τὸ βαπτιστήριον τῆς Πάρου.

ἀπὸ Νεαπόλεως (Καββάλας) διὰ Δοξάτιον καὶ Δράμας κλπ. διερχο-
μένην μεγάλην δημοσίαν ὁδὸν⁽¹⁾ κτλ.

(1) Αὕτη ἐστὶν ἡ μεγάλη Ἐγνατία ὁδός, ἣ καὶ διὰ μέσου τῆς πόλεως
Θεσσαλονίκης ἀπὸ τῆς Καλαμαρίας πύλης διερχομένη (Dschaddé Jolu)
καὶ διὰ τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος ἀπολήγουσα εἰς Δυρράχιον. Ταύτην
διέτρεξε καὶ ὁ Θεοφόρος Ἰγνάτιος ἀπὸ Ἀντιοχείας ἀγόμενος εἰς Ρώμην,
ἐνθα καὶ ἐγένετο βορὰ τῶν λεόντων. (Εὐσεβ. Ἐκκλ. Ἱστορ. Γ' λς').

Εἰδικῶς περὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης ἔγραψεν ὁ Tafel «Via Egnatia» ὄρα
καὶ Μερτζίδου· Οἱ Φίλιπποι. 1901 σελ. 98. 102 καὶ 204.

Εἰκὼν 8.

**Ὁ ἀπὸ τῶν Κρηνίδων πηγῶν, ἔξωθεν τῶν Φιλίππων (¹)
διαρρέων ποταμός, ἔνθα ὁ Ἀπόστολος Παῦλος
ἐβάπτισε τὴν πρώτην χριστιανὴν τῆς Εὐρώπης
Λυδίαν τὴν πορφύροπώλιδα (Πράξ. ις'. 14).**

(¹) Περιγραφήν τῶν ἐρείπιων τῶν Φιλίππων μετ' εἰκόνας ἐνός τῶν ἀπὸ τῶν Κρηνίδων διαρρέοντων ποταμῶν, τῆς πόλεως Νεαπόλεως κτλ. ἐδημοσιεύσαμεν ἤδη ἐν τῷ ΣΤ' Δελτ. τῆς Χριστ. Ἀρχ. Ἑταιρείας' τεύχος α'. (σελ. 24—38). Πρὸ ἡμῶν δὲ ἐπισκέφθη καὶ περιέγραψε τὰ ἐρείπια ταῦτα ὁ κ. Strzygowski ἐν τῷ Byzantinisch. Zeitschrift. τόμ. IX σελ. 473—490. Ὡσαύτως ἐν τῷ Συνεδρίῳ ἐπεδείξαμεν τοπογραφικὸν χάρτην τῆς ἐν Μακεδονίᾳ ἀποστολικῆς πορείας τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ἀπὸ Νεαπόλεως, ἔνθα τὸ πρῶτον ἐκ Τρωάδος ἀπέβη ὁ θεῖος Ἀπόστολος (Πράξ. ις'. 11) μέχρι τῶν «ὡς ἐπὶ θάλασσαν παραλίῳν τῆς Βεροίας (Πράξ. ις'. 14), πιθανῶς ἐπὶ τῶν λιμένων Μεθώνης ἢ Πύδνας), ὁπότεν ὁ Παῦλος ἀπέπλευσεν εἰς Ἀθήνας, ἐφ' ᾧ ἐκ Βεροίας δυνάμεθα γὰ εἰπόμεν ὅτι ἔρχεται τὸ φῶς τοῦ Εὐαγγελίου εἰς τὴν κατείδωλον πόλιν τῆς σοφίας. (πρὸβλ. Α'. Θεσσα. α'. 8).

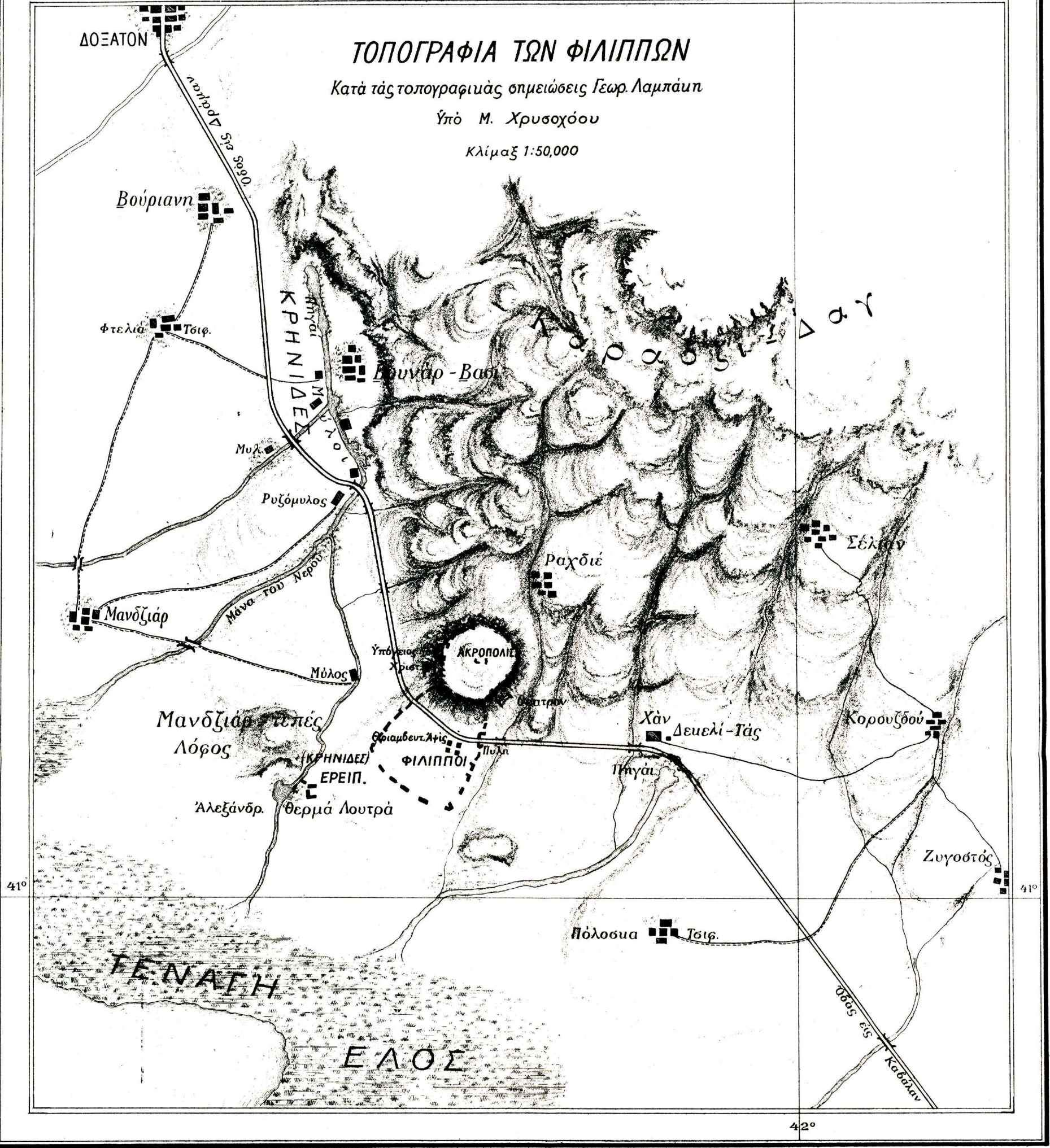

ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΦΙΛΙΠΠΩΝ

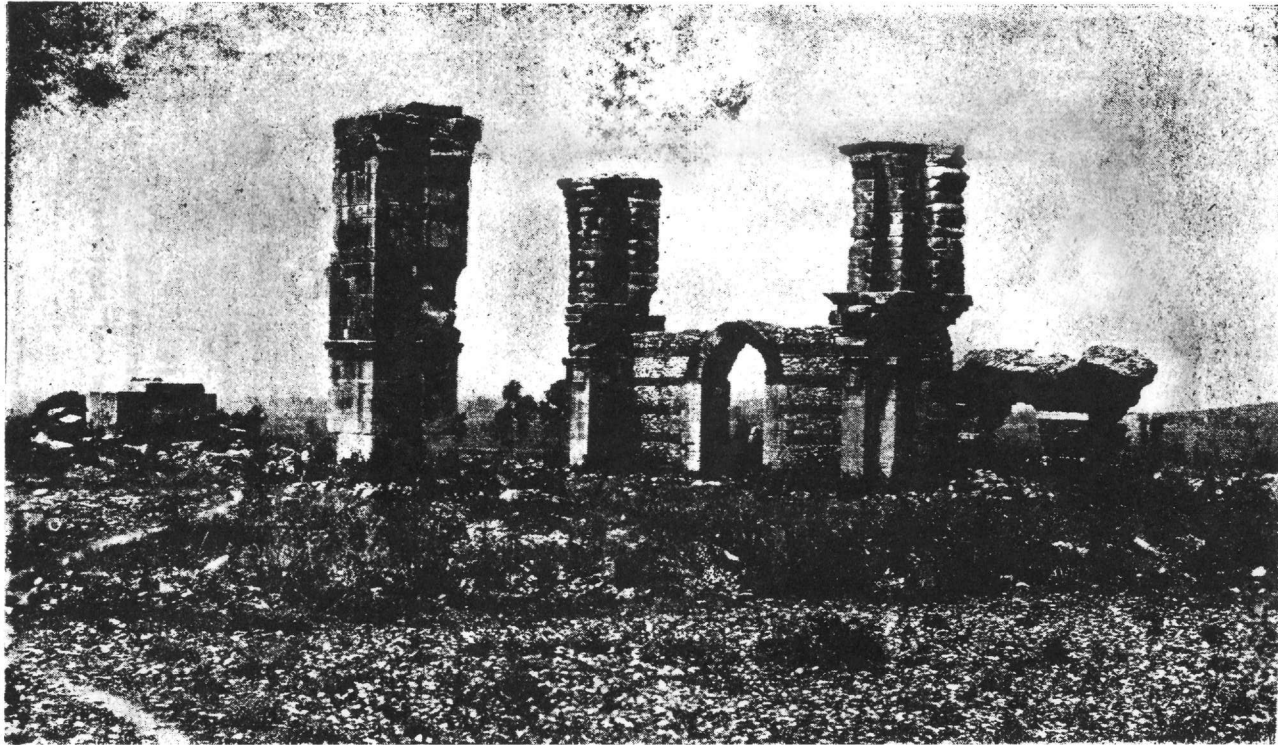
Κατά τὰς τοπογραφικὰς σημειώσεις Γεωρ. Λαμπάμπ

ὑπὸ Μ. Χρυσοχόου

Κλίμαξ 1:50,000

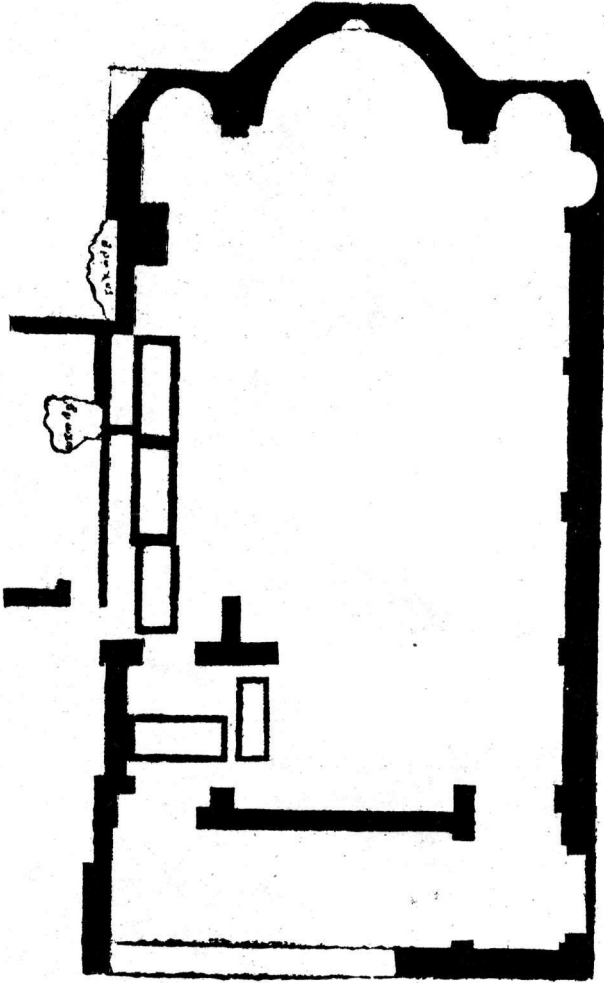

Εἰκ. 9.— Ρωμαϊκὴ ἄψις ἐν μέσῳ τῶν ἐρείπιων τῆς πόλεως Φιλιππῶν.

2^{ον} Τὰ παρὰ τὸν Ἄρειον Πάγον ἱερεῖα τοῦ ναοῦ Διονυσίου
τοῦ Ἄρεοπαγίτου (εἰκ. 10) ⁽⁴⁾ καὶ

Εἰκὼν 10.

Ἀρχιτεκτονικὴ κάτοψις τῶν ἱερείων τοῦ παρὰ τὸν Ἄρειον
Πάγον ναοῦ Διονυσίου τοῦ Ἄρεοπαγίτου.

(4) Περὶ τῆς θέσεως τοῦ ναοῦ Διονυσίου τοῦ Ἄρεοπαγίτου ἐξέφερε
τὴν παλαιὰν γνῶμην αὐτοῦ ὁ κ. Ζησίου, ἣν ἔκτοτε διὰ μακρῶν ἀνε-

3ον αὶ Κερχραὶ (εἰκ. 11), ὅπου ἀπέβη ὁ Παῦλος, ἐνθα διέμεινε

σκευάταμεν ἐν τῷ Αἰῶνι 1887. Ὁ κ. Ζησίου φρονεῖ ὅτι οὗτος ἦν ἐνθα νῦν ὁ κατωτέρω ναὸς τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου. Ἀλλὰ συνεχῆς καὶ ἀρχαιοτάτῃ παράδοσις διεφύλαξε σαφῶς ἀμφοτέρων τῶν ναῶν τούτων τὰ ὀνόματα, τοῦτου μὲν ὡς Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου, ἐκείνου δὲ ὠρισμένως ὡς τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου. (πρβλ. καὶ Mommsen Athenae Christianae). Ἐπομένως πῶς εἶναι δυνατὸν ἡμεῖς νῦν, ἄνευ ἀποχρῶντός τινος λόγου νὰ μεταλλάξωμεν τὰ ὀνόματα καὶ τὰς θέσεις αὐτῶν ;

Εἰς τῶν σπουδαιότερων λόγων, οὓς προβάλλει ὁ κ. Ζησίου εἶναι ὅτι κατὰ τὴν παράδοσιν, ἣν ἤδη ἀναφέρει καὶ ὁ Spon (1675) ὁ Παῦλος ἐκρύβη εἰς ἐν φρέαρ παρὰ τὴν Ἐκκλησίαν Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου, ὅπερ ἤδη καὶ εἰδείκνυτο ὡς τὸ φρέαρ Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου (Spon. ἐκδ. 1678 σελ. 204 πρβλ. καὶ τοπογρ. πίνακα Athènes N° 21 «Maison, Eglise et puits de S. Denis», Κατὰ τὸν κ. Ζησίου, παρὰ τὰ ἐρείπια τῆς ἐν λόγῳ Ἐκκλησίας Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου ὑπάρχουσι δύο φρέατα, τὸνναντίον δὲ εἰς τὸν Ἅγιον Ἀθανάσιον ὑπάρχει ἐν' ἐκ τούτου συμπεραίνει ὁ κ. Ζησίου ὅτι ὁ ναὸς ὁ ἔχων ἐν φρέαρ εἶναι ὁ μᾶλλον πιθανώτερος ὅτι ἐστὶ Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου καὶ ὄχι ὁ ἔχων δύο.

Ἀλλὰ καὶ τρία καὶ τέσσαρα φρέατα ἂν εἶχεν ὁ ναὸς Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου τί ἐκόλυεν ἡ παράδοσις νὰ δεικνύῃ ἐν ἐξ αὐτῶν, ὡς τὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ; Μόνον διότι πλησίον τοῦ ἁγίου Διονυσίου εὕρηται ἕτερος ναὸς ἐτέρου ἁγίου ἔχων ἐν φρέαρ, διὰ τοῦτο καὶ μόνον ἐπιτρέπεται εἰς ἡμᾶς νὰ μετακινήσωμεν ὀλόκληρον τὴν ἱστορίαν καὶ ν' ἀνατρέψωμεν ὄχι μόνον βαθεῶς ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ Ἀθηναϊκοῦ λαοῦ ἐνυπάρχουσαν παράδοσιν, ὅτι αὐτὰ εἶναι τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου, ἀλλὰ νὰ μετατρέψωμεν καὶ τοὺς ἀπὸ μέσων αἰώνων τοπογραφικούς χάρτας τῶν Ἀθηνῶν, ἐφ' ὧν ρητῶς τὰ ἐρείπια ταῦτα σημειοῦσιν ὡς Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου ;

Εἶναι ἰσχυρὸς λόγος, διότι ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος ἔτυχε νὰ ἔχῃ ἓνα πηγάδι καὶ ὁ ἅγιος Διονύσιος δύο, εἶναι λέγομεν ἀποχρῶν λόγος οὗτος ν' ἀπορρίψωμεν τὰς φωνὰς καὶ τὰς παραδόσεις καὶ τοὺς τοπογραφικούς χάρτας πάντων τῶν αἰώνων, νὰ μὴ λάβωμεν οὐδόλως ὑπ' ὄψιν τὸν Spon, τὸν Wheler, τὸν La Guilletiere, τὸν Babin, τὸν Schaubert, τὸν De Laborde, τὸν Stademann, τὸν Mommsen, ὅστις εἰδικῶς ἔγραψε καὶ κατέγραψε τὰς Χριστιανικὰς Ἀθήνας, ρητῶς δὲ σημειοῖ τὰ ἐρείπια ταῦτα ὡς καὶ τὸν ναὸν Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου, νὰ μὴ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸν τοπογραφικὸν χάρτην τῶν Ἀθηνῶν τοῦ Κουρτίου, αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ Baedeker τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐπὶ τέλους τὸν Allioli, ὅστις τῷ 1844 ἐκδούς τὴν εἰδικὴν αὐτοῦ συγγραφὴν Biblische Erd u. Länderkunde, ὅτε βε-

ΓΕΝΙΚΟΝ
ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

Εἰκ. 11.—Τοπογραφικὸς χάρτης τῶν Κεγχρεῶν σχεδιασθεὶς ἐντολῇ τοῦ Ἰπουργείου
 τῶν Ἐσωτερικῶν ὑπὸ τοῦ κ. Κ. Λαμπροπούλου.

Φοίβη ἡ τῆς ἐκεῖ Ἐκκλησίας διάκονος ⁽¹⁾, ἥτις ἐκ Κορίνθου εἰς

βαίως ὑπῆρχε καὶ τὸ ναΐδιον τοῦτο τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, ρητῶς χαρακτηρίζει καὶ διαστέλλει καὶ ὀνομάζει τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Διονυσίου ὡς ἰδίαν Ἐκκλησίαν :

Ἴδου τί ἐπὶ λέξει λέγει περὶ ταύτης :

«Eine kleine Kapelle, welche dem Andenken des Areopagiten Dionisius des ersten Bischofes von Athen, geweiht ist, befindet sich gegenwärtig in verfallenen Zustande» (Allioli σελ. 563). Ὁ αὐτὸς δὲ παραπέμπει καὶ Carolus s. Paulo I. p. 199 καὶ Salzburgher I. 429.

Δυνάμεθα ἐπομένως νὰ περιφρονήσωμεν ὅλας ταύτας τὰς πηγὰς καὶ μόνον διὰ τὸ ἐν φρεσὶ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου νὰ μεταλλάξωμεν παράδοσιν, σύγχρονον γινῶσιν καὶ τοπογραφικοὺς πίνακας ἀπὸ τοῦ 1675 σημειοῦντας αὐτὰ ὡς τὰ εῤεῖπια Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου, τότε, ὡς ἐν τῷ Ἀρχαιολογικῷ Συνεδρίῳ παρατηρήσαμεν εἰς τὸν κ. Ζησίου, οὐ πάνυ δικαίως ἐξήραμεν τὸν καθ' ὅλα ὑπέροχον αὐτοῦ ζῆλον καὶ τὰς λαμπρὰς μελέτας, διατὶ νὰ πιστεύωμεν σήμερον ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ ναὸς τῆς Καμακείας, αὐτὸς τῶν ἁγίων Θεοδώρων καὶ ἐκεῖνος τοῦ Νικοδήμου καὶ νὰ μὴ ἀλλάξωμεν τὰ ὀνόματα αὐτῶν :

Ἡμεῖς εἰς τὰ ἀνωτέρω πειθόμενοι, καὶ τὰ ἀνωτέρω αὐτὰ εἶναι συνεχῆς Ἀθηναϊκῆ παράδοσις, ἀρχαία, νεωτέρα καὶ σύγχρονος τοπογραφικὸς χαρακτήρ, πληθὺς ἀπὸ τοῦ 1675 μέχρι τῶν ἡμῶν συγγραφέων, ἐκ τούτου λέγομεν πειθόμενοι θὰ ἐξυκολουθῶμεν μετ' ἐκείνων τῶν αἰώνων τὰ εῤεῖπια ταῦτα νὰ θεωρῶμεν ὡς τὰ εῤεῖπια Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου. Ἄν δὲ ὁ κ. Ζησίου ἔχει ἐτέρως, ἀνεπιδέκτου συζητήσεως ἱστορικὰς ἀποδείξεις ὅτι ὁ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ναὸς ἐστὶ Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου ἀγαγέτω τοὺς ἱστορικοὺς μάρτυρας αὐτοῦ καὶ ὁ ἐπιστημονικὸς κόσμος ἔσται εὐγνώμων αὐτῷ. Καὶ τῶν Καθηγητῶν τῆς τοῦ Πανεπιστημίου διΐσχυρισθη ὅτι οὐδὲ ὑπῆρξε κἀν που ἐν Ἀθήναις ποτὲ ναὸς Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου, ἀλλὰ διὰ τοῦτο καὶ δὲν ὑπῆρξε ; (πρβλ. Δελτ. Γ' σελ. 5—7).

Καὶ τῶν συντακτῶν τῆς τοῦ «Ἱεροῦ Συνδέσμου» ἔθετο ἐρωτηματικὸν ἀναφέρων περὶ τῆς ἐν τῷ Συμβουλίῳ τῆς Χριστ. Ἀρχ. Ἐταιρείας γενομένης συζητήσεως περὶ τοῦ μέλλοντος νὰ ἐγερθῇ ἐπὶ τῶν εῤεῖπιων τούτων ναοῦ εἰς ὄνομα τοῦ αὐτοῦ Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου (1906 φyll. 26 σελ. 16) ἀλλὰ τὸ ἀφελὲς ἐρωτηματικὸν τοῦτο ἴσχυσε νὰ ἀπαλείψῃ τὸν ναὸν Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου, ὅπως καὶ τὸ ἕτερον ἀφελέστατον ἐρωτηματικὸν περὶ τῶν κατακομβῶν τῶν Κεγχρεῶν τοῦ αὐτοῦ συντάκτου, ἴσχυσε νὰ ἀπαλείψῃ τὰς ἐν Κεγχρεαῖς μικρὰς κατακόμβας ;

(1) Ρωμ. ις' 4.

Ῥώμην καὶ τὴν πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολὴν τοῦ Παύλου ἐκόμισε καὶ ἔνθεν ὁ Παῦλος κειράμενος τὴν κεφαλὴν μετὰ Ἀκύλα καὶ Πρισκίλλης ἐξέπλευσεν εἰς Συρίαν ⁽¹⁾.

Ἐνταῦθα ἀνεύρομεν περὶ τὰς δέκα μικρὰς κατακόμβας ἐν τῇ θαλάσῃ δὲ χριστιανικὴν Βασιλικὴν Δ—Ε'. αἰῶνος ⁽²⁾, δεξαμενὴν φέρουσαν σταυρὸν καὶ ἰχθύς, ὑπομνηστικῆς ἡμῖν τοὺς λόγους τοῦ Τερτυλλιανοῦ.

«*Sed nos pisciculi secundum IXΘΥΝ nostrum Jesum Christum in aqua nascimur*» ⁽³⁾.

Πρὸς δὲ ἀνεύρομεν μουσειακὰ ἐδάφη τῶν ἐν τῇ παραλίᾳ πανδοχείων, εἰς ἃ οὐδόλως ἀπίθανον, οὗ ὁ Παῦλος ὡς ξένος παρήμενε.

Ὁ τόπος ἀνεξερευνήτος τέως, ἀναμένει τὴν σκαπάνην τοῦ χριστιανοῦ ἀρχαιολόγου ⁽⁴⁾.

Γνωστόν, οὗ κατὰ Μάρτιον τοῦ 1415 τῇ Μεγάλῃ Παρασκευῇ ἀπεβιβάσθη εἰς Κεγχρεὰς ὁ Αὐτοκράτωρ Μανουὴλ ὁ Παλαιολό-

---

Τὰ ἐν τῷ «Αἰῶνι» τοῦ 1887 ἐν ἐκτάσει γραφέντα «περὶ τῆς ἀληθοῦς θέσεως τοῦ ὑπὸ τὸν Ἄρειον Πάγον ἀρχαίου Ναοῦ Διονυσίου τοῦ Ἄρεοπαγίτου», τὰ ἐν τῷ ΣΤ'. Δελ. τῆς Χριστ. Ἀρχ. Ἐταιρείας σελ. 5—7 χριστεύστατα τοῦ σοφοῦ Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου, οὗ τίνος τὸ ὄνομα ἀπεισιωπήσαμεν καὶ ἀποσιωπῶμεν, φειδόμενοι τῆς τιμῆς τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου καὶ τὰ ἐνταῦθα γραφόμενα, ἀποτελοῦσι, νομίζομεν, πλήρη μονογραφίαν τῆς ἱστορίας καὶ τῶν περιπετειῶν τοῦ ναοῦ τούτου Διονυσίου τοῦ Ἄρεοπαγίτου, ζήτημα, δι' ὃ δὲν θέλομεν ἐπανέλθει πλέον.

⁽¹⁾ Παράξ. γη'. 18.

⁽²⁾ Τῆς θαλάσσης ἀπὸ 2 χιλιάδων ἐτῶν περὶ τὰ 3 μέτρα ὑψοθείσης κατὰ τὰς σοφὰς τοῦ εἰδικοῦ ἐπιστήμονος κ. Νέγρη παρατηρήσεις. Πρὸβλ. *Extrait des Comptes Rendus des séances de l'Academie des sciences du 1er Août 1904* σελ. 3.

⁽³⁾ De Baptismo, adver. Quintil. cap. I. πρὸβλ. καὶ Αὐγουστίνου. De civit. Dei I. XVIII. C. XXXIII.

⁽⁴⁾ Ἄπασαν τὴν περὶ Κεγχρεῶν μελέτην ἡμῶν ταύτην, τὸν τοπογραφικὸν χάρτην, γενικὴν ἄποψιν τοῦ τόπου, τὴν μετ' ἰχθύων δεξαμενὴν καὶ ἕτερα ἐπέμψαμεν, ὅπως δημοσιευθῶσιν ἐν τῷ Ἐορταστικῷ τεύχει πρὸς τιμὴν τοῦ ἐν Πανόρμῳ τῆς Σικελίας καθηγητοῦ κ. Ant. Salinas.

γος ⁽¹⁾, ὅτε καὶ εὐρέθη ἡ νῦν ἐν τῷ Δημαρχείῳ Κορίνθου ἀποκει-
μένη ἐπιγραφὴ (1. X 0, 60).

† ΦΩΣ ΕΚ ΦΩΤΟΣ ΘΕΟΣ ΑΛΗΘΙΝΟΣ | ΕΚ ΘΕΟΥ
ΑΛΗΘΙΝΟΥ | ΦΥΛΑΞΗ ΤΟΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑ |
ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΝ ΚΑΙ ΤΟΝ | ΠΙΣΤΟΝ ΑΥΤΟΥ ΔΟΥ-
ΛΟΝ | ΒΙΚΤΩΡΙΑΝΟΝ ΑΜΑ ΤΟΙΣ | ΟΙΚΟΥΣΕΙΝ ΕΝ
ΕΛΛΑΔΙ ΤΟΥΣ ΚΑΤΑ ΘΕΩΝ ΖΩΝΤΑΣ †

*Ωσαύτως δὲ τῷ 1437 καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Παλαιο-
λόγος, ἀδελφὸς τοῦ τελευταίου Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ
Παλαιολόγου μεταβαίνων εἰς τὴν ἐν Φλωρεντία Σύνοδον ⁽²⁾.

*Ωσαύτως τῷ 1443 μεγάλας φροντίδας περὶ τῆς δακρυώσεως
τῶν τειχῶν τοῦ Ἰσθμοῦ κατέβαλεν αὐτοπροσώπως ἐκεῖ διατρίβων
ὁ τελευταῖος Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος ⁽³⁾.

4ον *Ωσαύτως ἀνακοινώσεως ἄξιον τὸ ἐν Ἀμοργῷ εὐρεθὲν ἐκ
μολυβδίνου ἐλάσματος φυλακτήριον τοῦτο τῶν πρώτων αἰώνων
(μηκ. 0,16, πλ. 0,03 ⁽⁴⁾), ἑλλιπὲς ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν τέλει, ἐφ' οὗ
ἀνέγνωμεν 100 στίχους, 42 ἐπὶ τῆς πλευρᾶς Α, ἦτις διὰ τὸ
φυλακτήριον ἦν περιειλιγμένον ἐφαίνετο ἐξωτερικῶς, καὶ 58 ἐπὶ
τῆς ἐσωτερικῆς πλευρᾶς Β.

*Ἐπὶ τοῦ φυλακτηρίου τούτου ἀναγινώσκειται ἐξορκισμὸς κατὰ
τοῦ «ἀγρίου φύματος», δι' οὗ νοοῦνται βεβαίως πᾶσαι αἱ παθήσεις
αἱ κοινῶς φερόμεναι διὰ τῶν λέξεων «βγαλιτό, κακὸ σπυρί» ⁽⁵⁾.

(1) Χρονικ. Πασχ. Ἐκδ. Βόνν. Τόμ. II. σελ. 254. Φρυντζῆς. Ἐκδ.
Βόνν. σ. 96—107. Παπαρηγ. Τόμ. Ε'. Ἐκδ. 1888 σελ. 295.

(2) Παπαρηγ. Τόμ. Ε'. Ἐκδ. 1888 σελ. 321.

(3) Λαονίκου Χαλκοκονδύλη, ἔκδ. Βόνν. σελ. 319. Φρυντζῆ, ἔκδ.
Βόνν. σελ. 201. Παπαρηγ. Ἰστ. Τόμ. Ε'. 1888, σελ. 347. Τὰ τείχη
τοῦ Ἰσθμοῦ κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας: Νέος Ἑλληνομνήμων τόμ. Β'.
σελ. 435—489.

(4) Τοῦτο ἀπέστειλεν ἡμῖν ἐξ Ἀμοργοῦ ὁ οἰκονόμος κ. Δ. Πράσινος,
πυργῶν μέλος τῆς Χριστ. Ἀρχ. Ἐταιρείας. Κατετέθη δὲ ἐν τῷ Μουσείῳ
ὑπ' ἀριθ. 5014. Κατ' ἀνακοίνωσιν δὲ τούτου πρὸς τὸν κ. Homolle ἔδη-
μοσιεύθη τοῦτο ἐν τῷ Bull. Cor. Hellenique 1901. Τόμ. 25. σελ. 430.

(5) Γνωστοὶ καὶ ἄλλοθεν τοιοῦτο ἐξορκισμοί, ὡς οἱ ἀναφερόμενοι ἐν τῷ
φυλακτηρίῳ Modostiae (Menza) C. I. G. 9065. πρβλ. Kraus, Real-
Encyclopädie der Christlichen Alterthümer ἐν ἄρθρ. Amulette, Enkol-
pion, Exorcismus. Vict. Schultze, die Katakomben, σελ. 218 καὶ ἐξῆς.
Legrand, Bibliotheque Grecque vulgaire τόμ. β' σελ. XVIII καὶ ἐξῆς.

Α.

. . . . Ν . . . (1)	. . . . .
. Ο . ΕΙ . . Δ . . (2)	. . . [κατά (;)
. . . . ΕΡΑ (3)	τόν (;) Πατ]έρα
. ΕΟΝΠΑΣΗΣ (4)	Θ]εόν πάσης
5 ΙΓΡΟΥΣΑΛΙΜ	Ἱεροουσαλίμ
. ΕΤΑΛΥΧΝΟΥ	μ]ετά λόγγου
ΚΕΑΠΟ . . . . . (5)	κὲ ἀπο[κτείναν-
ΤΑΤ . . . ΩΔΕ (6)	τα τ[όν θ]ωδε-
ΚΑΚΕΦΑΛΟΝ	κακέφαλον
10 ΔΡΑΚΟΝΤΑΔΙ	δράκοντα δι-
ΑΜΙΧΑΕΙΛΚΕΓ	ἀ Μιχαεὶλ καὶ Γ-
. . ΡΙΕΙΛΤΟΝΟΥΡΑ (7)	αἰ]ριεὶλ τῶν οὐρα-
ΝΙΩΝΑΥΤΟΥΑΡΧΑ (8)	νίων αὐτοῦ ἀρχα[γ-
. . . . ΕΞΕΛΘΕ (9)	γέλων] ἐξελεθε
15 . . ΗΑΔΙΚΙΣΙΣΜΗ (10)	καὶ μ]ὴ ἀδικίσις μι-
. . ΟΝΩΡΚΙΖΟΝ (11)	δὲ τ]όν ὀρκίζον-
. . ΗΔΕΤΟΝΩΡΚ (12)	τα μ]ὴδὲ τὸν ὀρκ-
ΙΖΟΜΕΝΟΝΩΡΚΙ	ιζόμενον ὀρκί-
ΖΟΣΕΦΥΜΑΑΓΡΙΩ	ζω σε φῦμα ἄγριου-
20 ΝΚΑΤΑΤΟΝΜΕ	ν κατὰ τὸν με-

(1) Homolle οὐδὲν ἔχει.

(2) Homolle οὐδὲν ἔχει.

(3) Homolle Ἐπὶ τῆς λέξεως ΕΡΑ ἀφίνει κενὸν ὡστε δύο στίχους ὅπως ἐννοοῦσθαι, ὅτι ἐν τῷ μεταξὺ λείπεται σειραὶ τινες, ἐν ᾧ δὲν λείπουσιν συμπληροῦν δὲ οὕτω : «τόν διὰ τοῦ υἱοῦ φωτίζοντα», ὅπερ ἀδύνατον.

(4) Homolle ΟΝΤΑΤΗΝ

(5) Homolle ΚΕΑΠΟΚΤΗΝΑΝ

(6) Homolle ΤΑΤΟΝ ΔΩΔΕ

(7) Homolle ΑΒΡΙΕΙΛ ΤΩΝΑ

(8) Homolle ΓΙΩΝ ΑΥΤΟΥ ΑΡΧΑΓ

(9) Homolle ΓΕΛΩΝΕΞΕΛΘΕ

(10) Homolle ΚΕΜΗΑΔΙΚΙΕΙΣΜΗ

(11) Homolle ΔΕ ΤΟΝΩΡΚΙΖΟΝ

(12) Homolle ΤΑΜΗΔΕΤΟΝΩΡΚ

	. . . . . ΝΤΑΤΟΝΟΥΡ (1)	τρ[σα]ντα τὸν οὐρ-
	ΑΝΟΝΠΙΘΑΜΙΝΚΕ (2)	ανὸν πιθαμίν κέ
	. ΗΝΓΙΝΔ . . ΚΙΝΚ (3)	τ[ή]ν γίν δ[ρα]κίν κ[ε]
	. . . ΕΧΟΝΤΑΤΗΝ (4)	κατ[έ]χοντα τήν
25	. . . . . ΜΕΝΗΝΩΣΙΚΩ (5)	οίκου]μένην ὡςί κῶ-
	. ΚΟΝΕΞ . . ΘΕΚΕ (6)	κ κον ἐξ[ε]λ[θε] κέ
	. . ΑΔΙΚΙΣΙΣΜΗΔΕ (7)	μή] ἀδικίσις μηδέ
	. . . ΩΡΚΙΖΟΜΕΝΟΝΜΗ (8)	τόν] ὠρκιζόμενον μη-
	ΔΕΤΟΝΦΟΡΟΥΝ	δέ τὸν φοροῦν-
30	. . . . . (9)	τα τὸν ἀφορισμὸν
	. ΡΚΙΖΟΦΥΜΑΑ (10)	ὄρκ ζο φύμα ἄ-
	ΓΡΙΩΝΚΑΤΑΤΟΥΠΟΙ (11)	γριων κατὰ τοῦ ποι-
	. . . . . ΜΟΝ (12)	ήσαντος τὸν κόσ]μον

- (1) Homolle ΤΡΙΚΑΝΤΑΤΟΝΟΥΡΑ
 (2) Homolle ΝΟΝΣΠΙΘΑΜΙΝΚΕ. ἀναγινώσκει οπιθάμμι
 (3) Homolle ΤΗΝΓΗΝΔΡΑΚΙΝ. ἀναγινώσκει δράκιν
 (4) Homolle ΚΑΤΕΧΟΝΤΑΤΗΝ
 (5) Homolle ΟΙΚΟΥΜΕΝΗΝΩΣΙΚΑ
 (6) Homolle ΜΑΡΑΝΕΞΕΒΛΘΕΚΕ
 (7) Homolle ΜΗΑΔΙΚΗΣΙΣΜΗΔΕ
 (8) Homolle ΤΟΝΩΡΚΙΖΟΜΕΝΟΝΜΗ
 (9) Homolle ΤΑΤΟΝΑΦΟΡΚΙΣΜΟΝ
 (10) Homolle ΩΡΚΙΖΟΣΕΦΥΜΑ
 (11) Homolle ΑΓΡΙΩΝΚΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑ
 (12) Homolle ΡΑΔΟΣΕΣΙΜΟΝΑ. Τὸν στίχον τοῦτον μετὰ τοῦ προηγούμενου σχολιάζει:

1ον Παραδόσεισι

2ον Σίμονα

ΚΑΤΑ ΤΟ(Ν) ΠΑΡΑΔΟΞΟΝ) ΣΙΜΟΝΑ

κατὰ τοῦ παραδό(ντο)ς ἐ(ς) Σίμονα

κατὰ τοῦ παραδό(ντο)ς <ε> Σίμονα

3ον. Ἐς αἰῶνα

4ον. Τὸ[ν] παρ' Ἀδο[υ] εἰ[σ(ε)]λθ[όν[τ]α

ἢ εἰ[κ]όν[τ]α

5ον. Κατὰ τὸ ὑπ[ε]ρα[ληθ]ές [ὄν]ο[μ]α, ὃ καὶ προτιμᾷ (σελ.

432—436).

Ἡμεῖς ὑποθέτομεν μὴ πρόκειται ἀπλούστατα περὶ τῆς ἀναγνώσεως ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΟΥ ΗΜΩΝ ἢ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΠΟΙ[Η]ΚΑΝΤΟΣ ΤΟΝ ΚΟΣ]ΜΟΝ

	. . . . . ΚΕΜΗ (1)	ἄπελθε] κέ μή
35	ΑΔΙΚΙΣΙΣΜΙΔΕΤ (2)	ἀδικίσις μιδὲ τ[όν
	ΟΡΚΙΖΟΝΤΑΜΗ (3)	ὀρκίζοντα μη[δὲ
	ΤΟΝΩΡΚΙΖΟΜΕΝΟΝ	τόν ὀρκιζόμενον
	ΟΡΚΙΖΟΣΕΦΥΜΑΑΓΡ (4)	ὀρκίζο σε φῦμα ἄγρ-
	ΙΩΝΚΑΤΑ . . . . (5)	των κατὰ [τῶν Οὐρανίων
40	Δ . . . . (6)	Δ[υνάμεων
	. . . . .	
	. . . . .	

Β΄.

	. ΓΙΑΝ . . . . ΠΡΟ (7)	Ἄ]γιαν [ταύτην ;] προ-
	. ΕΥΧΗ . . . . ΓΙΟΣ	σ]ευχή[ν . . . Ἄ]γιος
	. . . . . ΠΟ	. . . . . πο . . . .
	. . . . .	. . . . .
5	. . . . .	. . . . .
	. . . . .	. . . . .
	. . . . Τ	. . . . .
	. . . . ΤΙΜΙΣ .	. . . . . τιμισ
	. . . . .	. . . . .
10	ΜΗΧΑΗΛ . . . . (8)	Μηχ]αήλ [Γαβρι-
	ΗΛΟΥΡΙΕΙΛΡΑΦΑ	ήλ Οὐριε]ιλ Ραφα-
	ΗΛΤΟΥΤΟΝΩΛΟΝ (9)	ήλ τοῦ τόν ὄλον
	. . ΝΑΜΕΩΝ . . . (10)	δυ]νάμεων [μή
	ΕΝΑΝΤΙΟΥΘΑΙ . .	ἐναντιοῦσθαι [εἰς]

- (1) Homolle ΑΠΕΛΘΕΚΕΜΗΑ
 (2) Homolle ΔΙΚΗΪΣΙΣΜΗΔΕΤΟΝ
 (3) Homolle ΩΡΚΙΖΟΝΤΑΜΗΔΕ
 (4) Homolle ΕΞΟΡΚΙΖΟΣΕ
 (5) Homolle ΩΡΚΙΖΟΣΕ
 (6) Homolle οὐδὲν ἔχει.
 (7) Homolle οὐδὲν ἔχει ἀπὸ τοῦ στίχου 1—8.
 (8) Homolle ΜΙΧΑΗΛΓΑΒΡΙ
 (9) ΩΛΟΝ ἀντὶ ΑΥΛΩΝ βεβαίως. Homolle ΗΛΤΟΥ ΤΟΝ
 ΩΛΩΝ.
 (10) Homolle ΔΥΝΑΜΕΩΝ. Ἐν στίχοις 14—24 οὐδὲν ἔχει.

15	. . . ΕΝΟΥΤΟΥ	οὐδ; ένουτου ; .
	. . . ΡΑΥΜΑΤ . . .	. . . τ]ραυμάτων
	ΤΑΣΤΙΣ	. . . . . τας τις
	. . . . . ΧΑΡ . . .	. . . . . χαρ . . .
	. ΑΙΚΟΛΙΤ	. . . αικολιτ . . . . ;
	. . . ΤΙΕΦΑ	. . . . . τιεφα . . . . . ;
	. . . Σ	. . . . . σ . . . . .
	. ΥΠΙ . . . . . Υ	τότε . ουπι . . . . .
	. ΟΥΣΕΤΙΕΝ; ΝΠΥ	. ους ετι εν ν . . . ;
	ΩΛΟΙΟ . ΕΤΑΛΕ	ωλοιο εταλε . . . ;
25	ΗΣΠΕΤΑΜΕΝΗΣ (11)	ησπεταμενης
	ΚΡΥΒΟΜΕΝΗ[Σ (12)	κρυβομένη[ς
	ΤΙΣ ΜΙΚΡΙΣΠΑ . . . (13)	τις μικρις πα[ρα-
	. . . ΑΔΟΣ ΩΡΚΙ . . . (14)	φυ]άδος ώρκι[ζο-
	ΣΕ ΑΙΞΟΡΚΙ . . . . (15)	σε αιξορκι[ζο σε
30	ΦΥΜΑΑΓΡΙΟ . . . . . (16)	φῦμα άγριο[ν εις τό
	ΜΕΓΑΩΝΩ . . . Τ . . . (17)	μέγα ώνω[μα] τ-
	ΟΥ ΘΨ ΞΞΕΛΘΕ	οῦ Θ[εο]ῦ ξελεθε
	ΚΕΜΗΑΔΗΚΙΣΙΣΜΗ (18)	κέ μή άδηκίσις μη-
	ΔΕΤΟΝΩΡΚΙΖ (19)	δέ τον ώρκιζ-
35	ΟΝΤΑ ΜΗΔΕΤΟΝ (20)	οντα μηδέ τον
	ΟΡΚΙΖΟΜΕΝΟΝ	όρκιζόμενον
	. ΡΚΙΖΟ . . . (21)	ώ ρκιζο σε έξορκι-

-
- (11) Homolle ΙΣΠΕΤΑΜΕΝΗΣ
(12) Homolle ΚΡΥΒΟΜΕΝΗΣ
(13) Homolle ΤΙΣΜΙΚΡΙΣΠΑΡΑ
(14) Homolle ΦΥΑΔΟΣ ΩΡΚΙΖΟ
(15) Homolle ΣΕΑΙΞΟΡΚΙΖΟΣΕ
(16) Homolle ΦΥΜΑ ΑΓΡΙΩΝ
(17) Homolle ΜΕΓΑΛΩΝΜΑ
(18) Homolle ΜΗΑΔΗΚΙΣΙΣΜΗ
(19) Homolle ΔΕΤΟΝΟΡΚΙΖΟ
(20) Homolle ΝΤΑΜΗΔΕΤΟΝ
(21) Homolle ΩΡΚΙΖΟΣΕΞΕΟΡΚΙ

	. ΟΣΕΦΥΜΑ . . . Ρ (22)	ζ]σε φῦμα [ἄγ]ο[ι-
	ΟΝ . . . ΤΑΤΟ . . . (23)	ον [κα]τὰ τὸ[ν κα-
40	. ΕΛΘΟΝΤΑ . . . . (24)	τ ελθόντα
	ΤΑΚΑΤΩ . . . . (25)	τὰ κάτω [καί τῆ
	ΤΡΙΤ[Η] . . . . (26)	τρίτ[η] ἡμέρα
	ΡΙΩ	ρίω . . . . ;
	Ι . ΑΥ	ι αυ . . . . ;
45	. ΑΤΛ	κατ ελθόντα ;
	. ΝΗΤΟΥΣΜΟ	θ]νητούς μό[νους ;
	ΕΞΕΛΘΕΚΕΜΗ (27)	ἔξελθε κέ μή
	. . . . ΚΙΣΙΣΜΙΔΕ (28)	ἀδι]κίσις μιδὲ [τό-
	ΝΩΡΚΙΖΟΝΤΑΜΗΔ	ν] ὠρκίζοντα μηδ-
50	ΕΤΟΝΦΟΡΟΥΝ . . (29)	ἐ τόν φοροῦντα
	ΑΛΛΑΑΠΕ (30)	ἀλλὰ ἄπε-
	ΛΘΕΕΚΤΟΥΔΟΥ	λθε ἐκ τοῦ δοῦ-
	ΛΟΥ ΤΟΥ ΘΞ̄ ΕΚ ΤΗΣ	λου τοῦ Θεοῦ ἐκ τῆς
	ΔΟΥΛΙΣ ΤΟΥ ΘΞ̄ (31)	δούλις τοῦ Θεοῦ
55	ΤΟΝΑΦΟΡΚΙΖΟΜΕ	τόν ἀφορκιζόμε-
	ΝΟΝΚΕΤΟΝΦΟΡΟΥ	νον κέ τόν φοροῦ-
	ΝΤΑ ΝΕΑΝΙΑ	ντα νεανία[ν]
58	. ΘΕΒ . . ΒΙΑΝΤΙ (32)	θεβ. βιαντι

(22) Homolle ΖΟΣΕΦΥΜΑΑΓΡΙ

(23) Homolle ΟΝΚΑΤΑΤΟΝΚΑ

(24) Homolle ΤΕΛΘΟΝΤΑ

(25) Homolle ΤΡΙΤ. Ἐν στίχοις 43—46 οὐδὲν ἔχει.

(26) Homolle ΕΞΕΛΘΕΚΕΜΗΑ

(27) Homolle ΔΙΚΙΣΙΣΜΗΔΕΤΟ

(28) Homolle ΔΕΤΟΝΦΟΡΟΥΝ

(29) Homolle ΤΑ . . . . ΑΛΛΑΑΠ

(30) Homolle ΔΟΥΛΗΣ ΤΟΥ ΘΞ̄

(31) Homolle οὐδὲν ἔχει.

(32) Πιθανῶς τὸ ὄνομα τοῦ φοροῦντος νεανίου. Homolle οὐδὲν ἔχει.

Ἰὸν Γνωρίζομεν τὴν σπουδὴν τοῦ ἐν τῇ *Εὐαγγελικῇ Σχολῇ Σμύρνης φυλασσομένου κώδικος τῆς Πεντατεύχου* 13' αἰῶνος, περιέχοντος πληθὺν καλῆς τέχνης μονογραφιῶν, ὑψίστης ἀξίας διὰ τὴν διὰ τὴν καθόλου ἱστορίαν τοῦ βίου καὶ τῆς τέχνης τῶν μέσων αἰώνων. Τούτων δεῖγμα κατατίθημι δύο (1), τὴν μὲν, παριστιῶσαν

---

(1) Ταύτας ὀφείλομεν εἰς τὴν φιλόμουσον καὶ εὐγενῆ φροντίδα τοῦ κ. Σωκρ. Σολομωνίδου. Γενομένης προτάσεως ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ τῆς ἐν Βυζαντίῳ Ῥωσσικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς κ. Οὐσπένσκη περὶ δημοσιεύσεως τῶν μονογραφιῶν τῆς Ὀκτατεύχου, περὶ ἧς τὰς δεύσας ἀνακοινώσεις ἐποιήσατο ἐν τῷ Συνεδρίῳ (Comptes Rendus σελ. 307) καὶ ἡμεῖς ἐξεφράσαμεν τὴν εὐχὴν, ἐὰν ἦτο δυνατόν νὰ δημοσιευθῶσι καὶ αἱ μονογραφαί τοῦ μοναδικοῦ τούτου κώδικος τῆς Σμύρνης.

Τὴν ἀξίαν τοῦ κώδικος τούτου ὠμολόγησε καὶ ὁ κ. Strzygowski, ἐξ αὐτοψίας γινώσκων περὶ τούτου. Ἐκ τῶν 395 δὲ μινυογραφιῶν αὐτοῦ ἔδημοσίευσεν 13. (Byzantinisches Zeit. Krumbacher. Heft. 2. Der Bilderkreis der Griechischen Physiologus der Kosmas Indikopleustes 4. Oktateuch nach inschrip, d. Biblioth. zu Smyrna, von Strzygowski. Leipzig. 1899. Πρὸλ. Kondakoff Histoire II. σελ. 75.

Περὶ τοῦ κώδικος τούτου ὁ κ. Α. Παπαδόπουλος-Κεραμεὺς «Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς ἐν Σμύρνῃ Βιβλιοθήκης τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς» σημειοῖ τὰ ἐξῆς :

A—1

«Κώδιξ εἰς μέγα τέταρτον, ἐκ φύλλων περγαμηνῶν 261' ἐποχῆς δὲ τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος. Περιέχει σειρὰν εἰς τὴν Ὀκτάτευχον, ἧτοι

Φύλλον 1 σελ. α'. τεμάχιον τῆς πρὸς Φιλόκράτην ἐπιστολῆς τοῦ Ἀριστέου, (περὶ ἧς ὄρα Fabricii Bibliotheca Graeca-Hamburg. 1708—28. II. σελ. 317.—Hoffman. Lex bibliographicum, Lipsiae, 1836. σελ. 286.—Κ. Οἰκονόμου, Περὶ τῶν Ὁ. ἐρμηνευτῶν. Ἐν Ἀθήναις, 1845 Δ', σελ. 944).

Φύλλον 2. τετράγωνόν τινα ζωγραφίαν εἰκονίζουσαν τὸν Θεὸν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ τὸ Σύμπαν κρατοῦντα ὑπὸ δὲ ταύτην, ἐρυθροῖς γράμμασι, τὴν σημείωσιν «Τάδε ἔνεσθιν (Χειρόγρ. ἔνεσθιν) ἐν τῇδε τῇ βίβλῳ Παλαιᾶς Διαθήκης (Χειρόγρ. Διαθήκης) οὕτως. Γένεσις, Ἐξοδος, Λευϊτικόν, Ἀριθμοί, Δευτερονόμιον, Ἰησοῦς, Κριταί, Ῥοῖθ ταυτά ἐστὶν ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ Παλαιᾶς».

Φύλλον 3—260 τὰ ἐν τῇ ἄνωτέρῳ σημειώσει μνημονεύμενα τεύχη

«τὸν λουτήρα τὸν χαλκοῦν» ('Εξόδ. λ'. 18), καὶ τὸν Βεσελεὴλ κατασκευάζοντα τὴν τῶν θυμιαμάτων σύνθεσιν ('Εξόδ. λ'. καὶ λς') (Εἰκὼν 12), τὴν δέ, τὴν μωσχοποιίαν καὶ τὴν διὰ τῆς τέφρας τῶν χρυσοῦν σκευῶν ἐκ Μωυσέως ἀποκατάστασιν ('Εξόδ. λβ'.) (Εἰκὼν 13).

τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης σὺν τοῖς σχολίοις τῶν ἐπισημοτέρων τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Θεολογίας, κεκοσμημένα ἐκασταχοῦ πλείστα εἰκόσι πάσαι σχεδὸν τὰς τῆς Πεντατεύχου καὶ τῶν ἄλλων βιβλίων σκηναῖς εἰκονίζουσαις.

Φύλλον 260. «Πόσαι παραδόσεις εἰσὶ τῆς θείας Γραφῆς, εἴποιεν ἀπὸ τοῦ Ἑβραϊκοῦ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἐρμηνεῖαι καὶ τίνες οἱ ταύτην ἐρμηνεύσαντες».

Φύλλον 261^α. «Ποσάκις καὶ τότε ἐπενθήθησαν οἱ ἐξ Ἰσραὴλ».

» 261^β. Σημείωσιν περὶ τῶν ἐν τῇ Γραφῇ ἀπαντωμένων ὀνομάτων τοῦ Θεοῦ· μεθ' ἧν, ἐρυθροῖς γράμμασι, τὸ ἐπόμενον τοῦ ἀντιγραφείως σημείωμα «Χριστὲ δίδου μογήσαντι τὴν πολυλόβον ἀρωγὴν». Μετὰ τοῦτο δέ, ἐν νεωτέρα τοῦ κώδικος γραφῇ, τὰ ἐπόμενα μόλις ἀναγιγνώσκονται. «Ἀφιερώθη ἡ παροῦσα δέλτος παρὰ τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Βιδυριώ...εἰς τὸν πάνδεπτον καὶ θεῖον ναὸν τοῦ ὀσίου καὶ μακαρίου πατρὸς ἡμῶν Νίκωνος τοῦ...ὑπὲρ μνήμης κοιμήσεως τῆς ψυχῆς αὐτοῦ καὶ τῶν...αὐτοῦ...μηνὶ Ὀκτωβρίῳ γ'. ςψξη'. (=1260) Ἐκοιμήθη ὁ δούλος τοῦ Θεοῦ Ἰωάννης ὁ Πα...μηνὶ Ἰουλίῳ εἰς τὸν Κύριον. Ἐκοιμήθη ὁ δούλος τοῦ Θεοῦ... Ἰωάννης... μηνὸς... πρώτη ἔτους ςψξδ'.» (=1256).

Τὸ πρῶτον φύλλον τῆς Σειρᾶς ταύτης, ὅπερ περιεῖχε τὸ πρῶτον τῆς Γενέσεως ἐδάφιον μετὰ τῶν εἰς αὐτὸ σχολίων, ἐλλείπει. Φαίνεται δέ, ὅτι βέβηλος χεὶρ περιηγητοῦ ἢ ἄλλου τινὸς ἀφῆρσε τοῦτο.

Περὶ ὁμοίων κωδίκων ὄρα Fabricii. Bibl. Gr. VII, σ. 729—735. Τὰ ἐν τῷ κώδικι τούτῳ περιεχόμενα ἐξεδόθησαν ὑπὸ Νικηφόρου τοῦ Θεοτόκου ἐν Λειψίᾳ τῷ 1772 ἐξ ὁμοίου χειρογράφου εὑρισκομένου παρὰ τῷ τότε ἡγεμόνι τῆς Βλαχίας Γρηγορίῳ τῷ Γκίκα· σημείωσαι δέ, ὅτι ὁ κώδιξ οὗτος τῆς ἁγίας Φωτεινῆς ἦν γνωστὸς ἐξ ἀκοῆς τῷ Θεοτόκῳ· διότι ἐν τῷ προλόγῳ αὐτοῦ λέγει, ὅτι «Καὶ τῷ πανισρωτάτῳ Σμύρνης Μητροπολίτῃ δι' ἀξιολόγων σπουδάσας ἀνδρῶν ἀπέστειλά· ἐλέγετο γὰρ κάκει παραπλήσιον διαδύζεσθαι τεῦχος». Καὶ ὁ Pocock λέγει περὶ αὐτοῦ ταῦτα ἐν τῇ περιηγήσει του «*The Greck Metropolitan has a very fine manuscript of the Pentateuch, supposed to have been wrote the year eight hundred (!) wit ha large comme on it, it is on par-*

**Δ. Ἀνακοίνωσις πρωτοτύπων ἡμῶν
ἐπιστημονικῶν ἔργασιῶν.**

Ἐν τέλει ἀνακοινοῦμεν ἰδίᾳς ἐπιστημονικὰς ἡμῶν ἐργασίας,
τὰς ἐξῆς:

I. Τὴν ἐπιστημονικὴν διάταξιν Ὁρθοδόξου Χριστιανικοῦ Ἀρ-

Εἰκὼν 12.

chment exceedingly well written, and adorned with several paintings, which are well executed for those times». Ὁρα Description of the Est London, 1743—45 III, σ. 38. Ὁ δ' ἐν τῇ «Χρυσασλίδι» (τόμ. Δ', σ. 12) γράφας τινὰ περὶ αὐτοῦ ἔσφαλλον εἰπών, ὅτι τὰ ὕστατα αὐτοῦ φύλλα ἐλλείπουσι.

Ὁ κῶδιξ οὗτος ἐδωρήθη τῇ Βιβλιοθήκῃ (τῆς Εὐαγγ. Σχολῆς) παρὰ τῆς Ἐκκλησίας τῆς ἀγ. Φωτεινῆς.

Εἰκὼν 13.

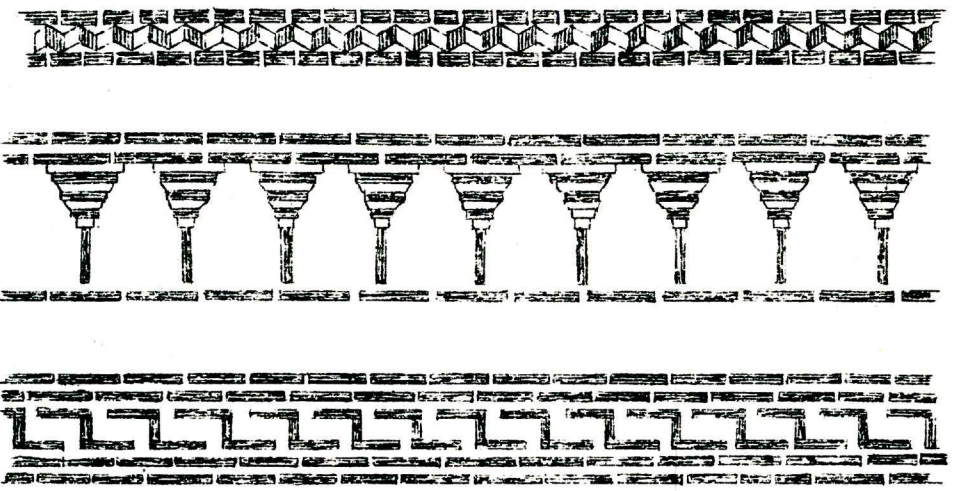
χαιολογικοῦ Μουσειῶν (Μουσειονομία. κατὰ τὸ οἰκονομία), ἐξελισσομένης τῆς ἱστορίας τῶν ἐν αὐτῷ ἀντικειμένων ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς σήμερον.

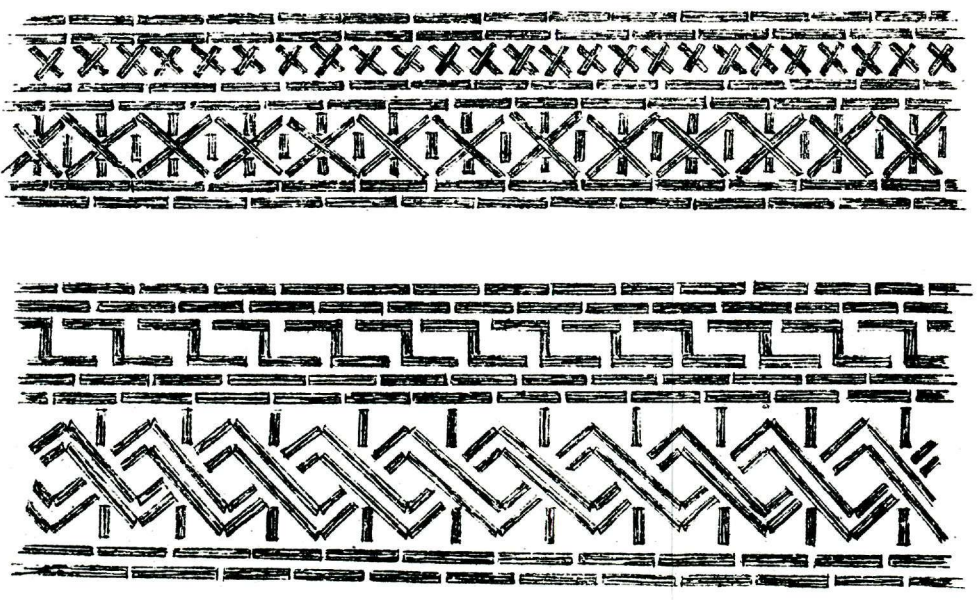
ΚΕΡΑΜΟΠΛΑΣΤΙΚΑ

Α' ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ

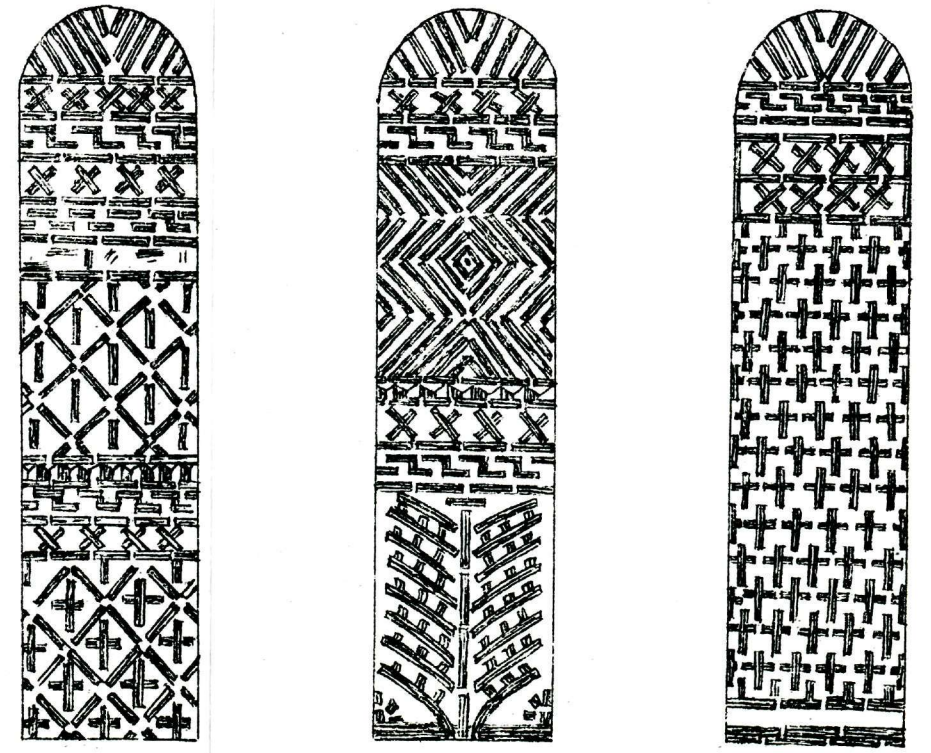
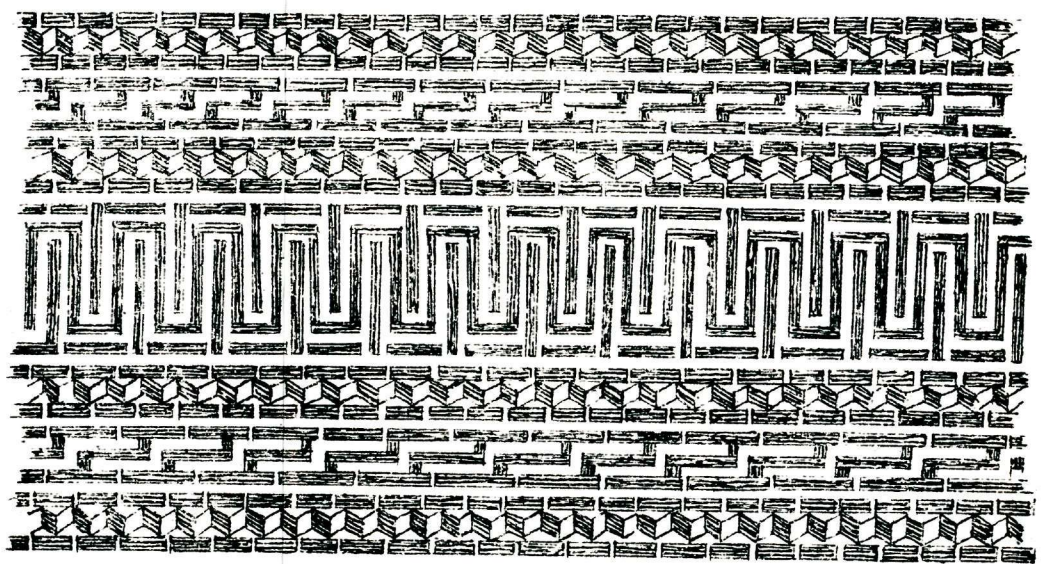
1^{ον} ΑΠΛΑ

2^{ον} ΣΥΝΘΕΤΑ

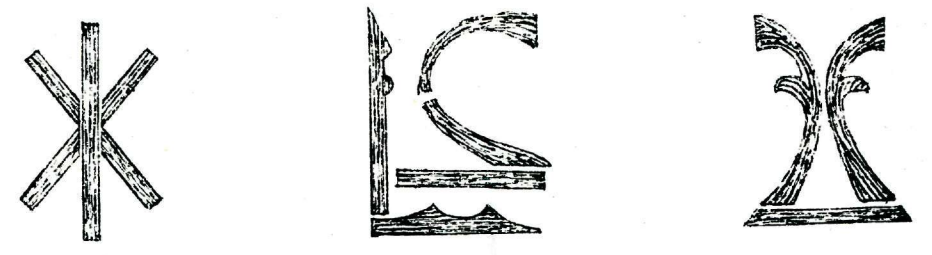

3^{ον} ΠΟΛΥΣΥΝΘΕΤΑ

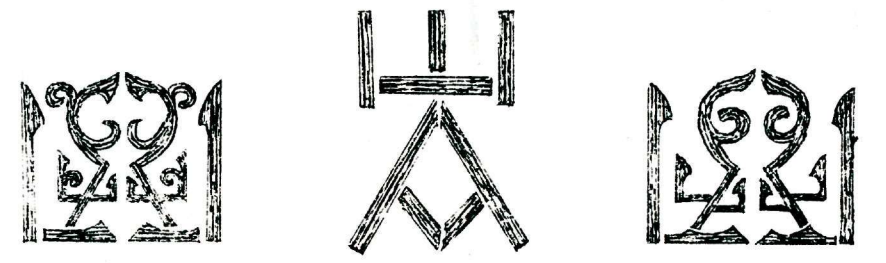

Β' ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ

1^{ον} ΜΟΝΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

2^{ον} ΧΩΡΙΑ ΑΓΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ

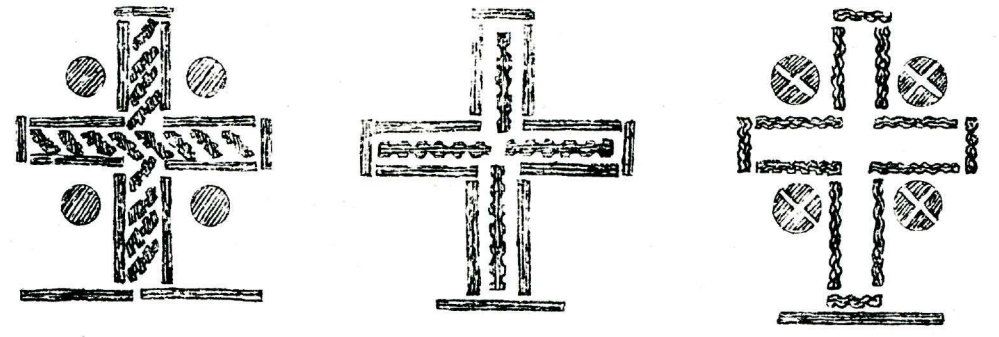
3^{ον} ΠΟΙΚΙΛΑΙ ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ

ΤΟ ΑΥΜΣ Ο ΘΕΙΟΣ ΟΥΤΟΣ ΝΑΟΣ

ΕΚ ΒΑΘΡΩΝ ΤΗ ΑΓΝΩΣΤΗ

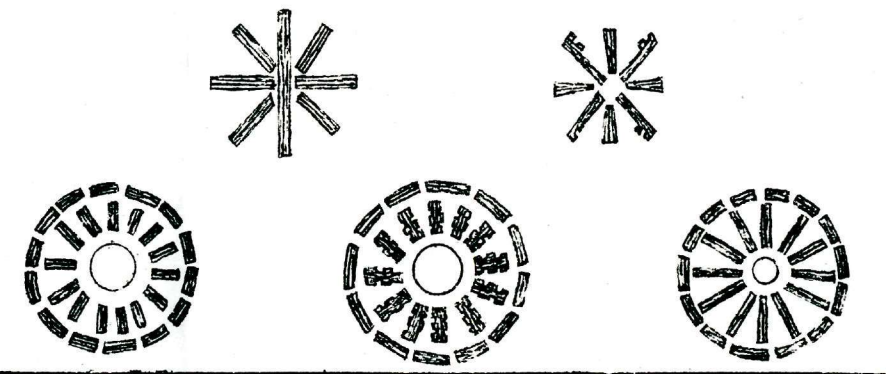

Γ' ΞΤΑΥΡΟΙ

Δ' ΜΥΣΤΙΚΑ

ΑΣΤΕΡΕΣ ΚΑΙ ΗΛΙΟΙ ΤΗΣ ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΩΣ

Κ. Α. Νέμας σχεδίασεν 1907.

II. Τὴν σπουδὴν καὶ συστηματοποίησιν τῶν ἀρχιτεκτονικῶν κεραμοπλαστικῶν διακοσμῆσεων τῶν ἀρχαίων χριστιανικῶν ναῶν, ἃς διαιροῦμεν (ᾄρα πίνακα κεραμοπλαστικῶν) (¹).

A'. Εἰς Κοσμήματα

1. ἀπλᾶ
2. σύνθετα
3. πολυσύνθετα

B'. Εἰς Ἐπιγραφάς

1. Μονογράμματα (²)
2. Χωρία τῆς Ἀγίας Γραφῆς (³)
3. Ποικίλας ἐπιγραφάς (⁴)

Γ'. Εἰς Σταυρούς, καὶ

Δ'. Εἰς μυστικούς ἀστέρας (⁵) καὶ μυστικούς ἡλίους τῆς Ἀποκαλύψεως. (⁶)

III Καὶ τὰς συλλογὰς ἡμῶν.

1. Χριστιανικῶν ἐπιγραφῶν	4060
2. Ἐπιθέτων τοῦ I. X. ἐπὶ εἰκόνων	50
3. Ἐπιθέτων τῆς Θεοτόκου ἐπὶ εἰκόνων	157
4. Ἐπιθέτων I. X. ἐπὶ ναῶν καὶ Μονῶν πλείονα τῶν	100
5 Ἐπιθέτων τῆς Θεοτόκου ἐπὶ ναῶν καὶ Μονῶν	166

(¹) Τὸν πίνακα τοῦτον ὀφείλομεν εἰς τὴν ὑπὲρ τῆς Ἐταιρείας εὐγενῆ καὶ αὐθόρμητον προσφορὰν τοῦ ἀρχαιοφίλου καὶ φιλομούσου καλλιτέχνου κ. Κ. Α. Λέκκα. Εὐτυχεῖς δ' ἐσόμεθα ἂν δυνηθῶμεν βραδύτερον νὰ δημοσιεύσωμεν, ὅση ἡμῖν δύναμις, τελειότερον, τὸ καθ' ὅλου σύστημα τῆς ἐξωτερικῆς ἀρχιτεκτονικῆς κεραμοπλαστικῆς διακοσμῆσεως τῶν ναῶν, ὡς καὶ τῶν ἐπὶ μαρμάρων ἀναγεγλυμμένων συμβολικῶν ἢ ἀπλῶν διακοσμῆσεων, περὶ οὓς ἡρξάμεθα συσχεπτόμενοι μετὰ τοῦ ἀνωτέρω καλλιτέχνου.

(²) Κατὰ τὸ πρὸς Ἐφεσ. β' 19—22.

(³) Ἀποκαλ. α'. 8. 11.

(⁴) Ἰδὲ D^r. Lampakis. Mémoire sur les Antiquités Chrétiennes de la Grèce σελ. 42—62 (Athènes 1902).

(⁵) Ἀποκαλ. κβ'. 16.

(⁶) Ἀποκαλ. α'. 16.

6. Ὀνομάτων χριστιανῶν ἀγιογράφων 464
(Ἐν ἄλλῳ ἐνεπίγραφῳ δελτία πλείονα τῶν . . . . . 5000)
7. Φωτογραφιῶν χριστιανικῶν μνημείων 1360
8. Ἀρχιτεκτονικῶν κατόψεων ἀρχαίων χριστιαν. ναῶν 156
- Ταῦτα πάντα δύναται νὰ ἴδῃ ὁ ἐπιθυμῶν ἐν τῷ Χριστιανικῷ Ἀρχαιολογικῷ Μουσείῳ, εἰς ὃ ἐδλαβῶς καὶ μετὰ σεβασμοῦ, ὡς ἐν ἱερᾷ κυριέλῃ κατεθέσαμεν.

I I

Περὶ διακρίσεως τῶν ὄρων Βυζαντινῆ Ἀρχαιολογία καὶ Βυζαντινῆ τέχνη καὶ τῶν ὄρων Χριστιανικῆ Ἀρχαιολογία καὶ Χριστιανικῆ τέχνη.

Ἐπειδὴ πολλοὶ συγχέουσι τοὺς ὄρους Βυζαντινῆ Ἀρχαιολογία καὶ Χριστιανικῆ Ἀρχαιολογία, χάριν τούτων ἐπιστημονικῶς τὰ χρονικὰ ὅρια τῶν ἀνωτέρω ὄρων διασαφηνίζομεν καὶ διαστέλλομεν ὡς ἑξῆς :

Ἐπὶ τὸ ὄνομα Χριστιανικῆ Ἀρχαιολογία πρέπει νὰ ἐννοῶμεν τὸ ἐνιαῖον τῆς καθόλου χριστιανικῆς ἐποχῆς, ἥτις ἀπὸ Χριστοῦ ἀρχομένη, διήκει μέχρις ἡμῶν. Τούταντιον ἢ Βυζαντινῆ Ἀρχαιολογία περιλαμβάνει μόνον τὸ ἀπὸ VI—XV αἰῶνος χρονικὸν διάστημα, καθ' ὃ ἐν Βυζαντίῳ νέος βίος ἀνεπτύχθη καὶ τέχνη.

Ἡ Βυζαντινῆ ἀρχαιολογία ἐπομένως ἀφίνει ἀνιξιάτους τοὺς πρὸ τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς καὶ τοὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν χρόνους, (ἥτοι I'. ὀλοκλήρους αἰῶνας).

Τὸ αὐτὸ νοεῖται καὶ περὶ τῆς Βυζαντινῆς τέχνης, ἣν πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῆς καθόλου Χριστιανικῆς τέχνης προσφύεστερον ἠδυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν Ἑλληνικὴν Χριστιανικὴν τέχνην, καθ' ὅσον τὰ ἐπίθετα Βυζαντινός, Βυζαντινός, Βυζαντινός, Βυζάντιος καὶ Βυζαντιακός καὶ εἴ τι ἕτερον,

οὐδέποτε ἢ συνειδήσῃς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀπεδέξατο ὡς ἴδια ἔθνικὰ ἐπίθετα.

Σημείωσις.— Γνωστὰ ἅσα λαμπρὰ περὶ τούτου ἔγραψεν ὁ σοφὸς Καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας ἐν τῷ ἡμετέρῳ Πανεπιστημίῳ Κ. Παπαρρηγόπουλος, οὐ τὴν στέρησιν ἐπὶ πολλὰ ἔτη πενήθῃσι ἢ σεμνῇ τῆς Ἱστορίας ἔδρα.

Οἱ ἰθαγενεῖς οὐδέποτε ἐκάλεσαν ἑαυτοὺς *Βυζαντινοὺς* ἢ *Βυζαντινοὺς*, οὐδὲ ἐπεκράτησέ ποτε τὸ ὄνομα τοῦτο ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἀλλὰ μόνον ἐν τῇ Δύσει μετὰ τοσαύτης περιφρονήσεως. ὥστε τὸ *Βυζαντινὸς* καὶ *Βυζαντινισμὸς* (*Byzantin. Byzantinisme*) νὰ σημαίνῃ τὸν μωρόν, τὸν ἀνόητον καὶ μικρολόγον κυρίως ἐν ταῖς συζητήσεσιν.

«Αἱ χλευαστικαὶ καὶ περιφρονητικαὶ ἐκδοχαὶ τῆς προσηγορίας ταύτης», λέγει ὁ σοφὸς ἱστορικός, «τοσοῦτον μετ' αὐτῆς συνεπάγησαν, ὥστε εἶναι σχεδὸν ἀδύνατον νὰ χωρισθῶσιν ἀπ' αὐτῆς, καὶ ἔπειτα δὲν ἤξεύρω, ἐξακολουθεῖ ὁ ἴδιος, διατί νὰ ὀνομάσωμεν τὴν μεγάλην ἐκείνην καὶ ἔνδοξον περίοδον τοῦ Ἑλληνισμοῦ διὰ προσηγορίας ξενικῆς, ἣν **οὐδέποτε** ἀπεδέχθησαν αἱ τότε γενεαὶ καὶ ἣν δὲν ἠδυνήθημεν ἀκόμη νὰ συμφωνήσωμεν πῶς πρέπει νὰ ὀρθογραφήσωμεν καὶ ὀρθοτονώμεν». (Παπαρρηγ. Γ'. σελ. 25—26).

Εἶνε ἀληθές, ὅτι κατὰ τοὺς πρώτους τοῦ Χριστιανισμοῦ αἰῶνας καὶ μετέπειτα μέχρι τοῦ ΙΑ' αἰῶνος οἱ Ἕλληνες Χριστιανοὶ ἀπέφευγον τὸ ὄνομα τοῦ Ἑλληνος, διότι τοῦτο ἐσήμαινε τὸν ἔθνικόν, τὸν *εἰδωλολάτρην*· ἥδη ὁ Μέγας Ἀθανάσιος ἔγραψε «Λόγον κατὰ Ἑλλήνων» (δηλαδὴ κατὰ τῶν εἰδωλολατρῶν). Ὁ Θεοφάνης ἀναφέρει, ὅτι ὁ Ἰουλιανὸς οἰεῖς Ἑλληνισμὸν ἐξετράπη» (δηλ. εἰς εἰδωλολατρείαν). Ὁ Μαλαλάς λέγει περὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὅτι οὗτος ἐθέσπισε ἀμὴ πολιτεύεσθαι τοὺς Ἑλληνίζοντας (=τοὺς φρονοῦντας τὰ τῶν εἰδωλολατρῶν), ὁ δὲ Μιχαὴλ ὁ Ψελλὸς (ια' ἑκατοντ.) ἀντιτάσσει τὸν «Ἑλληνα λόγον» εἰς τὸν «Χριστιανικὸν λόγον», (σ. 20.). Διὰ τοῦτο οἱ ἐν Βυζαντίῳ προύτιμων νὰ καλῶσιν ἑαυτοὺς *Ρωμαίους* (ὡς ὑπηκόους τῶν Ρωμαίων Αὐτοκρατόρων, ὧν ἡ ἔδρα μετατεθεῖσθαι εἰς Βυζάντιον ἐκλήθη Νέα Ρώμη), ἢ *Γραικοὺς* ὀνόματος πολὺ παλαιότερου καὶ τοῦ ὀνόματος τῶν Ἑλλήνων

(σ. 21), οὐχὶ ὁμῶς *Βυζαντινοὺς* ἢ *Βυζαντινοὺς* ἢ *Βυζαντιακοὺς* ἢ *Βυζαντικούς*.

Ὅτε δ' ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἡρακλείου τὸ Κράτος διηρέθη εἰς Θέματα, τὸ Θέμα τῆς Ἑλλάδος περιωρίσθη εἰς μόνην τὴν ἐκτὸς τοῦ Ἴσθμοῦ χώραν, οἱ κάτοικοι δὲ τούτου ἢ ἐλέγοντο ἀπλῶς «οἱ τὴν Ἑλλάδα οἰκοῦντες» (Νικηφόρος Κων/πόλεως) ἢ ὠνομάζοντο «Ἑλλαδικοὶ» (Θεοφάνης) ἀναμιμνήσκοντες μᾶλλον τὴν Ἑλλάδα ἢ τοὺς Ἑλληνας (=εἰδωλολάτραι), ἀφοῦ μάλιστα ἐν τῇ σημασίᾳ ταύτῃ χρῆσιν τοῦ ὀνόματος (Ἑλλαδικοὶ=οἱ τὴν Ἑλλάδα οἰκοῦντες) ἐποίησατο Ξενοφάνης ὁ Κολοφώνιος ἐν τῇ σ'. π. Χ. ἑκατοντ. οὕτως δὲ καὶ ἡ Πουλχερία ὠνόμασε τὴν Ἀθηναίδα πρὸς τὸν Θεοδοσίον ἀσεμνόπαιδα ἐλλόγιμον Ἑλλαδικὴν Παρθένον (= ἀντὶ κόρην ἐξ Ἀθηνῶν Ἑλληνίδα Παρθένον).

Ὅτε ὁμῶς τὸ ὄνομα Ἑλλην ἔπαυσε νὰ σημαίῃ τὸν εἰδωλολάτρην ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ σημασίαν. Ἦδη Ἄννα ἡ Κομνηνὴ (1083—1143) καυχᾶται, ὅτι εἰς ἄκρον Ἑλληνίζειν ἐσπούδασε. Νικήτας ὁ Χωνιάτης (II'. ἑκατοντ.) γράφων περὶ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Σταυροφόρων : δυστυχῆς, λέγει, ἐγὼ καταδικασθεὶς νὰ παραδώσω εἰς τὴν ἱστορίαν πολεμικὰς πράξεις ἐν αἷς μὴ νικῶσιν Ἑλληνες (=δηλ. Χριστιανοὶ Ἑλληνες, Ρωμαῖοι).

Κατὰ δὲ τὸν ΙΕ'. αἰῶνα ὁ Δούκας καλεῖ αὐτοὺς «γένος τῶν Ἑλλήνων», ὁ δὲ σύγχρονος αὐτοῦ Ἀθηναῖος Λαόνικος Χαλκοκονδύλης τοὺς μὲν ὑπηκόους τῶν ἐν Βυζαντίῳ Αὐτοκρατόρων καλεῖ Ἑλληνας τοὺς δὲ Αὐτοκράτορας τούτων «Βασιλεῖς Ἑλλήνων»· αὐτὸς δὲ ὁ μάρτυς Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος κατὰ τὴν τελευταίαν αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἐν Βυζαντίῳ δημογορίαν, αὐτοὺς μὲν ἐκάλεσεν «ἀπογόνους Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων», τὴν δὲ ἐκπνεύσαν πόλιν «ἐλπίδα καὶ χαρὰν ΠΑΝΤΩΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ».

Ἄφοῦ λοιπὸν οἱ ἐν Βυζαντίῳ οὐδέποτε ἐκάλεσαν ἑαυτοὺς Βυζαντινοὺς, ἀφοῦ ἀπὸ τῆς ΙΒ'. ἑκατονταετ. ἐπανῆλθε τὸ τιμιώτατον ὄνομα τῶν Ἑλλήνων, ἀφοῦ αὐτοὶ οὗτοι ἐπροτίμων νὰ καλῶσιν ἑαυτοὺς Ρωμαίους ἢ Γραικοὺς οὐδέποτε ὁμῶς Βυζαντινοὺς ἢ Βυζαντινοὺς, καὶ τέλος ἀφοῦ ὁ μάρτυς Βασιλεὺς ἀπὸ τῶν ἐπάλξεων τὸν μὲν λαὸν προσφωνεῖ «ΑΠΟΓΟΝΟΥΣ ΕΛΛΗΝΩΝ», τὴν δὲ Πόλιν

«*XAPAN ΠΑΝΤΩΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ*», διατί ἡμεῖς νά παρίδωμεν τὸ ἔνδοξον καὶ τρισέβδοξον ὄνομα τοῦ Ἑλληνοῦ καὶ νά δεχθῶμεν τὸ ὑβριστικὸν τοῦ Βυζαντινοῦ ἢ Βυζαντινοῦ;

Ἐπὶ Τουρκοκρατίας οἱ Πατέρες ἡμῶν ἀδικρίτως ὠνόμαζον ἑαυτοὺς *Ρωμαίους* ἢ *Ρωμηούς*, *Γραικοὺς* καὶ Ἑλληνας, ὅτε ὁμοῦ τὸ Κράτος ἠλευθερώθη καὶ ἡ ἐν Ἐπιδαύρῳ πρώτη Ἐθνικὴ Συνέλευσις ἐξοβελίσασα πάντα τὰ λοιπὰ ὀνόματα, ὡς δικαίως παρατηρεῖ ὁ ἡμέτερος γλυκὺς τοῦ ἔθνους διδάσκαλος, καθιέρωσεν ἐπισήμως τὰ τιμιώτατα τῆς γλώσσης ἡμῶν ὀνόματα, Ἑλλάς, Ἑλληνες, Ἑλληνικὴ Ἐπικράτεια, Ἑλληνικὴ Πολιτεία, Πανελληνιον, ἡμεῖς ἐκ τίνος τάχα λόγου θέλομεν νά ἐπιβάλωμεν ἡμῖν καὶ τοῖς προγόνοις ἡμῶν τὸ ἥμιστά Ἑλληνικῆς συναισθήσεως ὄνομα τοῦ Βυζαντινοῦ ἢ Βυζαντινοῦ; (1)

Καὶ ὁμοῦ παρὰ τὰς παρατηρήσεις σοφῶν συναδελφῶν, ὡς προεξήρχεν ὁ πολὺς Marucchi (*Comptes Rendus du Congrès 1905* σελ. 322) παρὰ τὴν καθαρῶς ἐπιστημονικὴν καὶ σαφεῖ ἀνακοίνωσιν ταύτην, παρὰ τὰς γνώμας τῶν διαπρεπεστέρων Καθηγητῶν τοῦ κλάδου τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογίας, ἔνθερμοι φίλοι τῆς Βυζαντινῆς τέχνης, πολὺ πρὸ τοῦ Συνεδρίου μεταχειρισθέντες, ὡς αὐτοὶ ἐνόμισαν καλὸν ὁμοῦ συγχρόνως τοὺς ὄρους *Χριστιανικὴ* καὶ *Βυζαντινὴ τέχνη* (*La Collection Chrétienne et Byzantine des hautes études par Millet Paris 1903*) ἐπέβηλον ἀμφοτέρους τοὺς ὄρους τούτους, ἀντὶ τοῦ γενικωτάτου καὶ περιεκτικωτάτου ὄρου *Χριστιανικὴ Ἀρχαιολογία*, ὅς ἦν ὡς ὑποδιαίρεσις, εἶτα ὑπάγεται ἡ Βυζαντινὴ Ἀρχαιολογία (*Comptes Rendus 1905* σελ. 322). Αἱ συγγραφαὶ τοῦ μέλλοντος δηλώσουσι κατὰ πόσον θέλει γίνεαι δεκτὴ ἢ πρότασις αὕτη.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν ἐν τῷ Ἀρχαιολογικῷ Συνεδρίῳ ἡμετέρων ἀνακοινώσεων.

Πλὴν δὲ τούτων ἀναφέρομεν ὅτι τέως ἐδημοσιεύσαμεν περὶ τὰς 300 τοῦ κλάδου ἡμῶν διατριβὰς καὶ 15 ἰδίαις συγγραφαῖς, ἐξ ὧν κατεθέσαμεν τὰ ἐξῆς: 1) Ἔργα Θεολογικὰ. 1893.—2) Γενικὴ εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Χριστ. Ἀρχαιολογίαν. 1897.—3) Κατάλογος τῆς ἐν Ζαππεῖῳ ἐκθέσεως τῆς Χριστ. Ἀρχ. Ἑταιρείας. 1881.—4) Μελέται καὶ περιηγήσεις τῶν ἐτῶν 1892—1893. 1894.—5) Χριστιανικὴ Ἀγιογραφία τῶν 9 πρώτων αἰώνων. 1896.—6) Χριστ. Ἀρχαιολογία τῆς Μονῆς Δαφνίου. 1889.—7) Ἡ Μονὴ Δαφνίου μετὰ τὰς ἐπισκευάς. 1899.—8) *Mémoire sur les Antiquités Chrétiennes de la Grèce*. 1902.

Ὅσον δὲ ἀφορᾷ περὶ τῶν μονογραμμάτων τοῦ ἱεροῦ ὀνόματος

(1) Τοὺς σοφοὺς τούτους λόγους τοῦ ἀειδίου Παπαρρηγοπούλου πολὺ λαχοῦ τῆς Ἱστορίας αὐτοῦ κατεσπαρμένους ἴδε κυρίως τόμ. Γ' κβ'—κγ. σελ. 19—26 ἐκδ. 1888.

ΙΗCOYC XPICTOC ὑπὸ τοὺς τύπους ΙC καὶ CI· καὶ ἄλλους τύπους τῶν γραμμάτων τῆς Ἀποκαλύψεως Α Ω, ἅτινα βλέπομεν ἐντετοιχισμένα εἰς τοὺς τοίχους ἀρχαίων Χριστιανικῶν ναῶν, ὅτι ταῦτα δὲν εἶναι γράμματα, ὡς ἡμεῖς λέγομεν, ἀλλὰ Κουφικά σήματα ἢ κοσμήματα (Kufische Zeichen). ὡς ἐν τῇ συνεδρίᾳ τῇ 11 Ἀπριλίου 1905 ἀνέφερον ὁ κ. Strzygowski (*), περὶ τούτου ἀναμένομεν τὴν δημοσιεύσιν τῆς ἰδίας αὐτοῦ περὶ τούτου πραγματείας, ὅτε ἡμεῖς ἀντὶ πάσης ἄλλης ἀπαντήσεως ἀπλῶς θέλομεν δημοσιεύσει μίαν τῶν ἐξωτερικῶν πλευρῶν τῶν τοίχων ἐνός τῶν ἐν Ἀθήναις Χριστιανικῶν ναῶν, ἐφ' οὗ εἰς τὴν μίαν σειρὰν διὰ κεραμοπλαστικῶν στοιχείων γράφεται καθαρῶς τὸ ἱερὸν μονόγραμμα

ΙC	ΙC	ΙC	ΙC	ΙC	εἰς δὲ τὴν
----	----	----	----	----	------------

ἄλλην σειρὰν γράφεται οὕτω

CI	CI	CI	CI	CI
----	----	----	----	----

προτασσομένου δηλαδὴ τοῦ CI, καὶ τοῦτο χάριν ποικιλίας τῆς ἐξωτερικῆς κεραμοπλαστικῆς διακοσμήσεως τοῦ ναοῦ, καθόσον ἐν τῇ ἐξωτερικῇ ἀρχιτεκτονικῇ ταύτῃ χρῆσει τοῦ ἱεροῦ μονογράμματος τοῦ Ἰησοῦ ἐννοεῖται μὲν πάντως καὶ κυρίως ἡ δογματικὴ ἔννοια πρὸς Ἐφεσ. Β' 19—22 δ' 15—16, ἣν πολλακίς ἀνεπτύξαμεν, χρῆσιμεύει ὁμοῦς ἡ ἐπαλλαγὴ αὕτη ΙC καὶ CI ὡς ἐλευθέρᾳ ἐξωτερικῇ κεραμοπλαστικῇ τοῦ Ναοῦ διακόσμησις προτιμωμένη καὶ μάλιστα ἀντὶ πάσης ἄλλης ἐξωτερικῆς κεραμοπλαστικῆς διακοσμήσεως τῶν Ναῶν.

Ἐσαύτως ἐν τῇ Byz. Zeits. Τόμ. XIV. σελ. 751 ὁ κ. Strzygowski λέγει «Lambakis legte allerhand Sammlungen von Photographien, inschriften. Beinamen Christi und Mariae, Kunstlernamen u. dgl. vor. indem er besonderes Gewicht auf ihre Zahllegt».

Λέγει, ὅτι ἀποδίδομεν ἰδιαιτέραν σημασίαν εἰς τὸν ἀριθμὸν Πόθεν ἐξάγει τοῦτο; Ἡμεῖς ἀπλῶς εἶπομεν τὸ εἶδος καὶ τὸ ποσὸν τῆς ἐργασίας ἡμῶν.

Ἐὰν εἰς τὸν κ. Strzygowski ἔκκαμεν ἐντυπωσιν μᾶλλον ὁ ἀριθμὸς ἢ τὸ εἶδος, αὐτὸ δὲν ἀφορᾷ ἡμᾶς.

Δὲν ἀνεφέρομεν δὲ περὶ τοῦ ποιοῦ διότι γνωρίζει ἐὰν ἐν τῷ ὀρισθέντι χρόνῳ τοῦ Συνεδρίου ἠδύνατο νὰ γίνῃ τοῦτο.

Ἐτέθησαν ὁμοῦς ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Ἑταιρείας εἰς τὴν διάθεσιν παντὸς ἐπιθυμοῦντος νὰ μελετήσῃ αὐτά.

(*) Comptes Rendus σελ. 312. Ταῦτα ὁμοῦς ἐν τῇ Byzantinische Zeitschrift Τόμ. XIV. σελ. 751 δέχεται ὅτι εἰσὶ κουφικά διακοσμητικὰ γράμματα ὅτε δὲν διαφωνεῖ μεθ' ἡμῶν, ὅτι ταῦτά εἰσι γράμματα δὲν ἐννοοῦμεν ἐπομένως τί ἐννοεῖ ὁ κ. Strzygowski εἰς τὸ Comptes Rendus σελ. 312 λέγων «Lambakis hat letzere, allerdings in einem anderen Sinne, zusammengestellt».